

**JAVNO PREDUZEĆE
ŠUMSKO PRIVREDNO DRUŠTVO
ZENIČKO - DOBOJSKOG KANTONA
d.o.o. ZAVIDOVIĆI**

JP „ŠPD ZDK” d.o.o. Zavidovići

Upisano u Registar Kantonalnog suda u Zenici pod
brojem I-9014, Rješenje br. U/I 916/04
ID broj: 4218431050005
PDV Broj: 218431050005 Por. br.: 05072148
Transakcijski računi:
Union banka d.d. Sarajevo 1020320000013296
ASA Banka d.d. Sarajevo 1340300000062287
Unicredit Bank d.d. Mostar 3384202214508407
Raiffeisen BANK d.d BiH 1610550016400016

**JP „ŠPD ZDK“ d.o.o. Zavidovići
Služba za zaštitu i certificiranje šuma**

ELABORAT ZA IZDVAJANJE ŠUMA VISOKE ZAŠTITNE VRIJEDNOSTI NA ŠGP „GORNJEBOSANSKO“

Zavidovići, april 2025. godine

📍 Ulica Alije Izetbegovića br. 25, 72220 Zavidovići
☎ 032/877-834, 032/877-753, fax 032/879-029
✉ info@spdzyk.ba 🌐 www.spdzyk.ba

SADRŽAJ

Uvod	4
1. Nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Visoki i „Bosanske piramide“ (HCVF 6)	6
1.1. Karakteristike odjela 56 GJ „Donja Lepenica“	6
1.2. Identifikacija objekta	7
1.2.1. Srednjovjekovni bosanski kraljevski grad Visoki	7
1.2.2. „Bosanske piramide“	9
1.3. Mjere gospodarenja	10
1.4. Mjere monitoringa	11
2. Stanište vodnjaka „Tritona“ - Vrelo Lučica (HCVF 1)	11
2.1. Karakteristike odjela 72 GJ „Donja Lepenica“	11
2.2. Identifikacija objekta	13
2.3. Mjere gospodarenja	14
2.4. Mjere monitoringa	14
3. Prirodni rezervat – tresetište „Đilda“ (HCVF 3)	15
3.1. Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti	15
3.2. Definiranje praga zaštitne vrijednosti	15
3.3. Identifikacija	15
3.4. Mjere gospodarenja	15
3.5. Mjere monitoringa	15
4. Šume važne za opskrbu vodom (HCVF 4)	16
4.1. Definiranje ŠVZV	16
4.2. Definiranje praga zaštitne vrijednosti	34
4.3. Identifikacija	34
4.4. Mjere gospodarenja	34
4.5. Mjere monitoringa	35
5. Šume visoke zaštitne vrijednosti koje tradicionalno koriste mještani lokalnih zajednica kao izletišta (HCVF 5)	35
5.1. Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti	35
5.2. Definiranje praga zaštitne vrijednosti	35
5.3. Identifikacija	35
5.4. Mjere gospodarenja	36
5.5. Mjere monitoringa	36
6. Nacionalni spomenik Bobovac (HCVF 6)	37
6.1. Karakteristike odjela 145 i 146 GJ „Gornja Trstionica Bukovica“	37
6.2. Identifikacija objekta	38
6.2.1. Srednjovjekovni bosanski kraljevski grad Bobovac	38
6.3. Mjere gospodarenja	39

6.4.	Mjere monitoringa	40
7.	Sjemenska sastojina smrče (<i>Picea abies</i>) (HCVF 1).....	40
7. 1.	Karakteristike odjela 42 GJ „Gornja Stavnja“.....	40
7. 2.	Identifikacija objekta.....	41
7. 3.	Mjere gospodarenja	42
7. 4.	Mjere monitoringa	43
8.	Šume visoke zaštitne vrijednosti za kontrolu od erozije (HCVF 4).....	43
8.1.	Identifikacija objekta	43
8.2.	Mjere gospodarenja	46
8.3.	Mjere monitoringa	46
9.	Kritične usluge ekosistema (šume za zaštitu od erozije) – rudnik Rupice (HCVF 4).....	47
9.1.	Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti.....	47
9.2.	Definisanje praga zaštitne vrijednosti	47
9.3.	Identifikacija.....	47
9.4.	Mjere gospodarenja	48
9.5.	Mjere monitoringa	48
10.	Zaštićeno područje planine Zvijezde.....	49
10.1.	Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti.....	49
10.2.	Definisanje praga zaštitne vrijednosti	53
10.3.	Identifikacija.....	54
10.4.	Mjere gospodarenja	54
10.5.	Mjere monitoringa	55
	Literatura	56

Uvod

Bosna i Hercegovina spada u red država sa relativno niskim procentom teritorije koji je zaštićen važećim zakonskim propisima iz oblasti zaštite prirode. Opredijeljenost bosansko-hercegovačkog društva za pristupanje evropskim integracijama zahtijeva izdvajanje šuma i šumskih zemljišta kojima je potrebno gospodariti na poseban način, koji se razlikuje od do sada ustaljene prakse provedene na ovim područjima. Prema definiciji IUCN-a zaštićeno područje je kopneno i/ili morsko područje osobito namijenjeno zaštiti i održavanju biološke raznolikosti te područje prirodnih i srodnih kulturnih bogatstava, kojima se upravlja zakonskim ili kakvim drugim djelotvornim sredstvima. Primarni cilj ovog elaborata se odnosi na kontinuiranu i održivu zaštitu najvrijednijih šumskih ekosistema (šuma posebne namjene i zaštitnih šuma) na području Zeničko-dobojskog Kantona, odnosno općine Visoko i Vareš, u skladu sa odredbama važeće legislative iz oblasti šumarstva i primjenom koncepta HCVF (identifikacija šuma visoke zaštitne vrijednosti, definiranje njihovih atributa i mjera gospodarenja za njihovo očuvanje). Na području općine Visoko i Vareš, koje pripada ŠGP „Gornjebosansko“ nalaze se dvije Šumarije: PJ „Šumarija“ Visoko i PJ „Šumarija“ Vareš do sada nije bilo izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti na stručnim i naučnim osnovama, a u cilju zaštite najvrijednijih šumskih ekosistema biljnih i životinjskih vrsta kao i kulturno-historijskog naslijeđa. Dosadašnje aktivnosti su se uglavnom svodile na izdvajanje vodozaštitnih zona u cilju očuvanja lokalnih vodovoda od strane Općinskog vijeća i Kantonalne skupštine. Iz nekoliko primjera u BiH može se vidjeti da je uslijed pritiska nevladinog sektora i različitih formalnih grupa za zaštitu prirode došlo do izdvajanja šuma pod određene oblike zaštite koje su povjerene na gospodarenje takvim organizacijama. Ovakve organizacije ne samo da nisu osposobljene za gospodarenje tim šumama, nego u svojoj organizaciji nemaju šumarskih stručnjaka, što predstavlja izrazit rizik za očuvanje zdravstvenog stanja i stabilnosti tih površina pod šumom. Radi zadovoljenja trenutnih ali i nadolazećih potreba prema šumi i izbjegavanja eventualne mogućosti „oduzimanja“ šumskih površina od šumarskih stručnjaka, JP ŠPD ZDK doo Zavidovići odlučilo se za provođenje certificiranja gospodarenja šumama, što podrazumijeva potvrdu da se na području tih šuma provodi ekološki prihvatljivo, društveno korisno i ekonomski održivo gospodarenje. U okviru ovog procesa izvršiti će se procjena kao i izdvajanje površina koje je potrebno zaštititi radi očuvanja šuma koje imaju pored općekorisnih funkcija svojstvenih svim šumama značajnu ulogu u zadovoljenju određenih potreba lokalne zajednice, očuvanja ugroženih i zaštićenih vrsta, kao i drugih funkcija značajnih ne samo na lokalnom nivou nego i u širim razmjerama. Izdvajanjem mreže šuma posebne namjene i zaštitnih šuma na području Ze-Do Kantona u skladu sa budućim Zakonom o šumama, definiranjem atributa šuma visoke zaštitne vrijednosti i prijedlogom mjera gospodarenja za njihovo očuvanje, stvorile bi se i pretpostavke za provedbu procesa certificiranja gospodarenja šumskim resursima, kao jednog od važnih elemenata koncepta multifunkcionalnog šumarstva. **Ukupna površina šuma visoke zaštitne vrijednosti iznosi 11.655,00 ha**, što u odnosu na ukupnu površinu kojom gazduje PJ „Šumarija“ Visoko i PJ „Šumarija“ Vareš **(29.485,18 ha) iznosi 39,52 %**, te je istu površinu potrebno povećati da bismo dobili prosjek ŠVZV koji imaju sva preduzeća koja su obezbijedila FSC sertifikat. Također, obzirom da se na ŠGP „Gornjebosansko“ kojim gospodari JP ŠPD ZDK doo Zavidovići, PJ „Šumarija“ Vareš i PJ „Šumarija“ Visoko u narednom periodu će se povećati površina šuma koje će biti proglašene ŠVZV jer se na njima nalaze kulturno-historijski spomenici i prirodni relikti, kao i šume koje pružaju zaštitu od erozije.

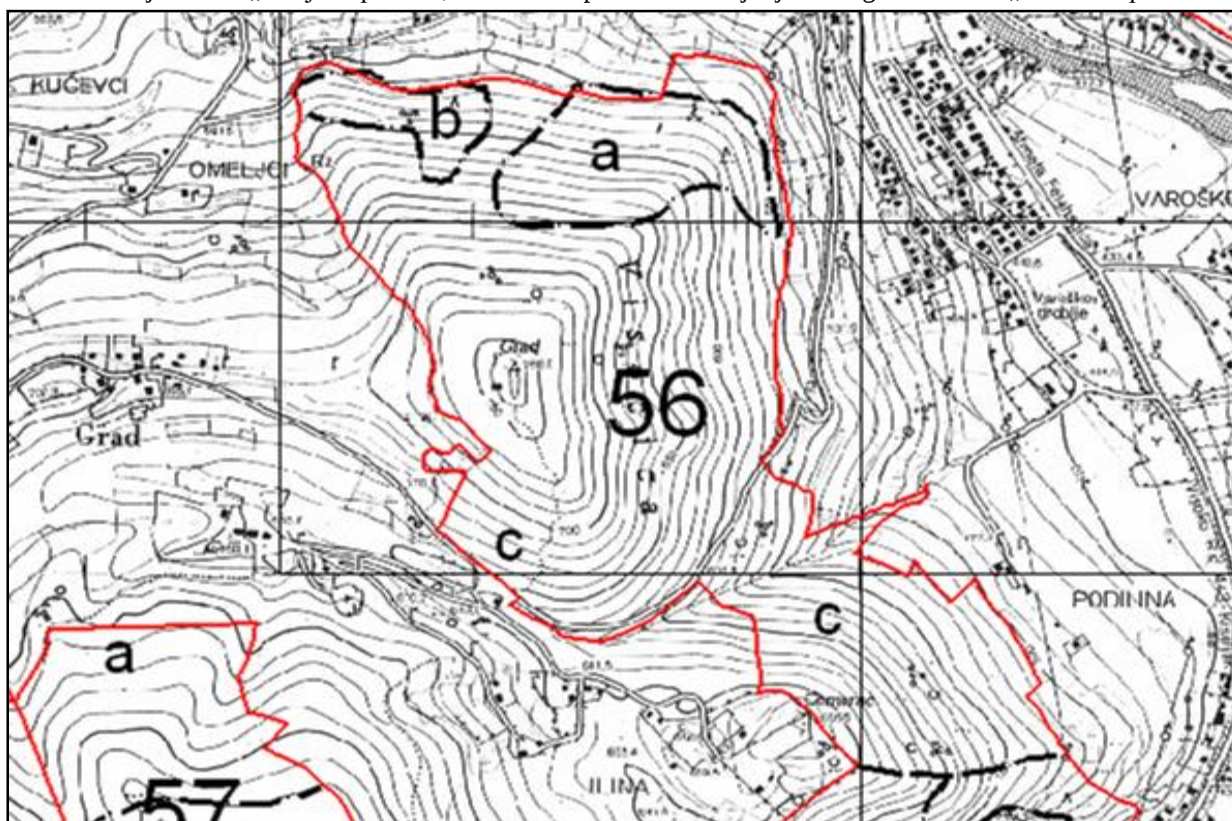
Šumsko gospodarsko poručje “Gornjebosansko” spada u red šumarstava sa relativno visokim procentom teritorija koji je zaštićen, važećim zakonskim propisima iz oblasti zaštite prirode. Istovremeno opredjeljenost kompletne FBIH, a tako i JP ŠPD ZDK Šumsko gospodarsko poručje “Gornjebosansko” je za uključivanje integracione procese, kao i sastavni dio zvaničnih nastojanja i potrebnih agendi, što značajno intenzivira zahtjeve za povećanjem tog procenta. Imajući u vidu ukupnu površinu ŠGP “Gornjebosansko” pod šumom i šumskim zemljištem stvorena je realna pretpostavka za izdvajanje ŠVZV. S toga smo odlučili da uvrstimo one dijelove - odsjeke, koji se već nalaze uglavnom u prvim i drugim vodozaštitnim zonama, kao i odjele - odsjeke koji su šumskogospodarskom osnovom na određen način određeni da svojim elementima zadovoljavaju kriterije ŠVZV.

1. Nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Visoki i „Bosanske piramide“ (HCVF 6)

1.1. Karakteristike odjela 56 GJ „Donja Lepenica“

Nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Visoki nalazi se u odjelu 56 GJ „Donja Lepenica“. Pored srednjovjekovnog spomenika grada Visoki u istom odjelu se vrše iskopavanja zbog hipoteze arheologa Semira Osmanagića koji tvrdi da je brdo Visočica ustvari prahistorijska piramida. Nalazi se na 766 metara nadmorske visine, na brdu Visočici. Spomeniti odjel obuhvata strme padine, a zbog specifične orografije, odnosno izlomljenosti terena koji predstavlja odvojeni vrh (kotu) sa padinama na sve četiri strane javlja se više ekspozicija, ali najvećim dijelom sjeverna i istočna. Ovo područje obuhvata jedan kraći vodotok, koji pripada slivu Fojnica. Odjel 56 GJ „Donja Lepenica“ **ukupne je površine 41,1 ha** sadrži tri odsjeka. Odsjek „a“ i „b“ su kulture bijelog i crnog bora sa procjenjenom drvnom masom, površine 9,7 ha. Odsjek „c“ je površine 31,4 ha, a odnosi se na izdanačke šume bukve i običnog graba. Odjel sa svih strana graniči sa privatnim posjedom, osim u jugoistočnom dijelu gdje manjom površinom fizički graniči sa 55-im odjelom ove gospodarske jedinice (karta 1).

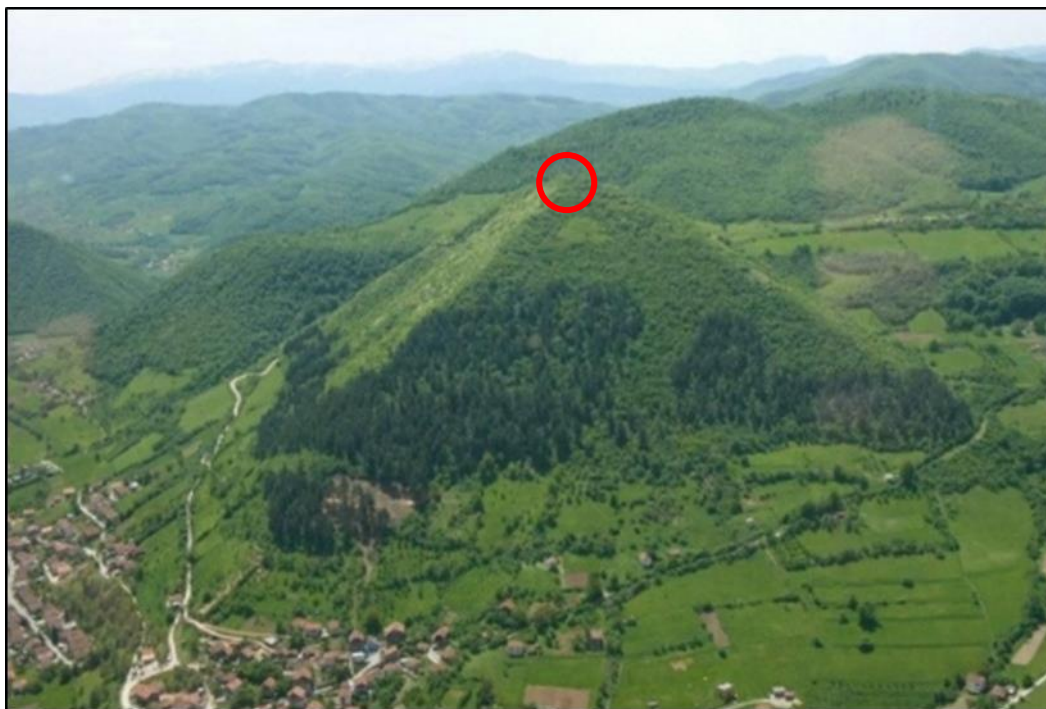
Karta 1. Odjel 56 GJ „Donja Lepenica“, nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Visoki i „Bosanska piramida“

Osnovnu podlogu odjela čine paleozojski škriljci i mezozojski krečnjaci. Po geološkoj građi ovo područje sačinjavaju gornje kredne flišne naslage laporovitih krečnjaka, laporca i pješčara, koje se na površini javljaju u raznim oblicima u vidu sitnih srednje krupnih komada. U zavisnosti od geološke podloge, reljefa, klime i drugih faktora procesom trošenja i raspadanja, formirano je nekoliko tipova zemljišta. Zemljišta su povoljnog vodnog vazdušnog režima, i dobro aerisana, a dubina im ovisi o matičnoj podlozi. Glavna odlika ovih područja je da preovlađuju duboka kiselo-smeđa i ilimerizovana zemljišta. Smeđa zemljišta nalaze se u uvalama i blažim padinama, dubljeg

profila, bogata sa hranjivim sastojcima. Rendzina se nalazi na strmim padinama i grebenima, plićeg je profila i dosta je siromašna sa hranjivim materijama. Ova dva tipa zemljišta međusobno se izmjenjuju i mješaju.

Slika 1. Odjel 56 GJ „Donja Lepenica“, nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Visoki i „Bosanska piramida“

Po osnovu klimatske rejonizacije ovo područje se nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime, koju karakterišu oštre zime sa puno sniježnih padavina i kratka topla ljeta. Tempereratura je vrlo važan klimatski element od čijih veličina, variranja kao i granica do kojih ona dopiru zavisi uspješan razvoj vegetacije u jednom kraju. Najveća variranja srednje mjesečne temperature bila su u oktobru, zatim u februaru i martu, a najmanja u junu i aprilu. Srednja temperetura godišnjih doba je proljeće 8,8°C, ljeto 18,8°C, jesen 8,5°C, zima 1,5°C, dok je prosječna temperetura u vegetacionom periodu 13,3°C. Što se tiče vazdušnih strujanja preovladavaju sjeverni i sjeverozapadni vjetrovi ali su slabijeg inteziteta i obično su vlažni, dok su južna strujanja rjeđa ali su jače snage te dovode do pojave šteta u šumama i šumskim kulturama u obliku vjetroizvala i preloma.

1.2. Identifikacija objekta

1.2.1. Srednjovjekovni bosanski kraljevski grad Visoki

Stari grad Visoki je bio poznati srednjovjekovni grad i tvrđava koji je nastao tijekom 14. vijeka na brdu Visočici (slika 2). U njegovom podnožju, te ujedno podnožju Visočice se danas nalazi grad Visoko. Prvo spominjanje *Starog grada Visokog* se desilo 1. septembra 1355. godine, u povelji mladog bana Tvrtka I Kotromanića pod nazivom "*in castro nosto Visoka vocatum*", što znači da je u vrijeme vladavine njegovog prethodnika bana Stjepana II Kotromanića, u prvoj polovini 14. vijeka, ili sagrađen ili je već postojao. Služio je i kao sjedište visokog feudalca sa titulom velikog kneza bosanskog. Osmanlijskim osvajanjem Bosne grad biva napušten prije 1503.

godine jer se ne navodi u tursko-ugarskom ugovoru iz spomenute godine. Godine 1626. Đorđić spominje Visoki među napuštenim gradovima. Danas je *Stari grad Visoki* nacionalni spomenik Bosne i Hercegovine. *Stari grad Visoki* je smješten na vrhu 213 metara visokog brda Visočica na visini od 766,5 m.n.v., i oko 300 m.n.v. iznad doline gdje se razvio sam grad Visoko. Smješten je na istaknutom mjestu sa izvrsnim pregledom na čitavu okolinu, odakle se vide i ostala kraljevska stolna mjesta. Prilaz se nalazi na jugozapadnoj strani, sa ravni koja je 60 metara niže, a podgrađe tvrđave i grada se zvalo Podvisoki. Iako historijski važan, stari grad Visoki nije bio velikih dimenzija, dužine oko 60 m i širine oko 25 m imao je dvije kule koje su ga štitile po cijeloj dužini (slika 3).

Slika 2. Srednjovjekovni grad Visoki

Slika 3. Iskopine srednjovjekovnog grada Visoki

Unutar samog grada postoji nekoliko tragova zgrada. Debljina zida je oko 2 m, a uglavnom je građen od pločastog vapnenca lokalnog porijekla koji su grubo otesani, dok je jamski pijesak za mješavinu nejednake čvrstine i dosta grub. Kako je bio običaj u srednjem vijeku oko cijelog grada je iskopan jarak dubok oko 4 m, a širok oko 8 do 10 m. Primarna funkcija starog grada Visoki je bila ona odbrambena, ali također je bilo mjesto odakle su bosanski vladari pisali mnoge povelje i dokumente, a zadnja napisana je bila ona iz 1436. kada je knez Tvrtko Borovinić izdao isprave *na Visokom*. To je dokaz da je, osim svoje vojne namjene, grad Visoki bio povremeno stolno mjesto, uz obližnje Mile, Moštre, kao i njegovo podgrađe Podvisoki, koje je bilo trgovačko središte, urbano naselje i kraljevski dvor. Prema Anđeliću osnovna funkcija grada Visoki je bila uloga upravnog centra teritorijalno-političke jedinice. Pobrojana mjesta su bila jedna od najranijih župa najranijeg perioda bosanske države od 10. vijeka pa sve do kraja 12. vijeka.

U drugoj polovini 11. vijeka se pominje bosanska biskupija i njeno sjedište *civitas Bosna*, a sjedište bosanske biskupije je bilo upravo u Visočkoj dolini i njegovim stolnim mjestima, gdje su starješine crkvene hijerarhije, kao i visoki dostojanstvenici bosanske crkve stolovali. Već krajem 12. vijeka Kulin Ban podiže crkvu u Biskupićima, dok je u Moštrima u polovini 14. vijeka bila kuća krstjana, i jedno vrijeme kraljevski dvor, a sve javne poslove *crkva bosanska* je obavljala baš u Moštrima. Ako se uzme u obzir činjenica i da je u Milama (današnji Arnautovići) bilo mjesto održavanja sabora, franjevački samostan, a između 1377. i 1461. godine i krunidbeno mjesto bosanskih kraljeva, nije teško zaključiti da je Visočka dolina sa starim gradom Visoki, Podvisokim, Milama i Moštrima bilo rano središte Bosanske banovine, i kasnije kraljevstva.

Iako napušten odavno, dokazi i na kojima se temelji historija starog grada Visoki i ostalih mjesta u visočkoj dolini su pronađeni tokom 1950-tih, 1970-tih i 1980-tih godina sa arheološkim

iskopavanjima i nalazima koje su uglavnom javnosti predstavljali Pavao Anđelić, Hamdija Kreševljaković, Đoko Mazalić, Desanka Kovačević-Kojić a najstarija sačuvana literatura je ona od Đorđa Stratimirovića iz 1891. godine. Mazalić je bio prvi, već 1953. godine, koji je dao detaljniji opis ruševina koji je do danas nezamjenjiv izvor kada se spominje stari grad Visoki. Čak i u teškim vremenima, tokom rata u Bosni i Hercegovini, kada je ARBiH vršila zemljane radove u blizini grada Visoki nađeni su vrijedni nalazi. Na dubini od 1,15 m nađeni su fragmenti arhitektonske plastike, 6 dijelova gotičkog portala i 2 fragmenta dovratnika od kojih je na jednom urezan prikaz konjanika, gdje je ostatak natpisa pisan bosanskom ćirilicom, dok je na drugom dovratniku plitko ugraviran natpis. Nijedan od ovih natpisa nije pročitao, a nalazi su uredno predani Zavičajnom muzeju u Visokom. U novembru 2006. godine Akademija znanosti i umjetnosti BiH je izdala poštanske marke sa motivom 11 fragmenata kamenih vrata koje su pronađene 1994. godine pri zemljanim radovima oko područja starog grada. Na drugom stupu kamenih vrata, onom koji izvorno nedostaje, je ubačen motiv sa poveljom Kulina Bana koja simbolično predstavlja vrata Bosne. Na osnovu ranije odobrenih sredstava od strane Federalne vlade u iznosu od 250.000 KM stvoreni su uslovi za početak arheološkog istraživanja starog grada Visoki. Na čelu tima je arheolog mr. Lidija Fekeža, a tim sačinjavaju stručnjaci i predstavnici Zavoda za očuvanje nacionalnih spomenika, Zemaljskog muzeja iz Sarajeva i Zavičajnog muzeja iz Visokog. Prvi radovi su počeli 15. septembra 2007. godine gdje je tim stručnjaka i radnika započeo čišćenje lokaliteta i nabavku materijala (slika 4). Nastavak radova podrazumijeva plan zaštite od daljeg propadanja, a koji će uraditi geodeti i crtači. Na osnovu ovih istraživanja, te ranijih iz prošlog vijeka, bit će izrađen elaborat ili projekat pomoću kojeg će se pristupiti daljnim istraživanjima, te restauraciji grada.

Historijsko područje – Srednjovjekovni bosanski kraljevski grad Visoki, proglašen je nacionalnim spomenikom Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika (broj Odluke: 05.1-21047/03-2 od 02.03.2004. godine). Vremensko određenje, historijska vrijednost, umjetnička i estetska vrijednost, ambijentalna, dokumentarna, znanstvena i obrazovna vrijednost, te izvornost tradicije i kulturnog položaja srednjovjekovnog grada Visoki su kriteriji na kojima se temelji proglašenje područja nacionalnim spomenikom. Prva istraživanja na lokalitetu izvršio je Đ. Stratimirović 1890-1891. godine. Istraživanja su bila površinska, bez sondažnih iskopavanja. Ćiro Truhelka je par godina kasnije samo dao opis ruševina, a ubrzo su se pojavili i drugi historičari koji su bili zainteresovani za značaj i položaj Grada. Od njih se izdvaja rad Đoke Mazalića, akademskog slikara, koji je dao bitan doprinos u daljnjim istraživanjima i izučavanju Starog grada Visoki. Njegov rad je imao karakter površinskog istraživanja, ali je dosta detaljan u opisivanju zatečenih starih zidina i skiciranju osnove srednjovjekovnog grada. Rad je objavljen 1954. godine u Glasniku Zemaljskog muzeja, Sarajevo, Arheologija, pod nazivom “Visoki, bosanski grad srednjeg vijeka”. Tek 1976. godine u saradnji Zavičajnog muzeja u Visokom i Zemaljskog muzeja u Sarajevu izvršena su probna manja sondažna iskopavanja koja su dala vrijedne arheološke nalaze.

1.2.2. „Bosanske piramide“

Hipoteza Semira Osmanagića da su brda Visočica i Plješivica ustvari prahistorijske piramide, objavljena je u javnost Bosne i Hercegovine, aprila 2005. godine, prilikom njegovog obilaska vrha Visočice (slika 1) u društvu sa direktorom Zavičajnog muzeja Visoko prof. Senadom Hodovićem i Bojanom Zečevićem. Za dokazivanje takve monumentalne hipoteze o prvoj

evropskoj piramidi autor je postavio niz naučnih koraka. Mali bosanskohercegovački grad Visoko od 2006. godine postao je glavna atrakcija brojnim turistima koji dolaze da vide „Bosanske piramide“, građevine koje se u drugim zemljama i kulturama nazivaju čudom. Za njih je to kulturološka i historijska atrakcija, ali i svetište za koje tvrde da obiluje energijom koja produhovljava i liječi. Za sedam godina piramide su naišle na brojne otpore, negiranja i bojkot, te su postale najkontraverznija građevina koju posjeduje mala država zvana Bosna i Hercegovina. Prema tvrdnjama grupe arheologa visoke piramide imaju sve karakteristike drugih piramida: geometriju, okolni pejzaž, orijentaciju prema stranama svijeta, građevinski materijal, unutrašnje prolaze i tunele, te podzemne vode. I dok brojni turisti dolaze da vide kako one izgledaju, većina njih na obroncima ove piramide pronalazi duševni mir ali i zdravstveni lijek. Također okupljena grupa istraživača na čelu sa Semirom Osmanagićem tvrdi da na samom vrhu piramide u radijusu od 4,5 metara je izmjereno elektromagnetno zračenje od 28 kiloherca koje nije prirodna pojava, niti je moderno čovječanstvo danas koristi u tehnologijama. Također, u tunelima koji se nalaze ispod piramida izmjereno je veliki broj negativnih jona koji poništavaju negativne bakterije i ostale supstance u ljudskom organizmu. Mnogi turisti tvrde kako se mnogo bolje osjećaju kada izađu iz njih. Kada je nakon brojnih istraživanja i analiza urađenih na institutima širom svijeta izašao s tvrdnjom da su „Bosanske piramide“ prve izgrađene na području Evrope, najveće na svijetu, s najpreciznijom orijentacijom na planeti, te da je betonski blok od kojeg su napravljene najkvalitetniji na svijetu, uzburkao je javnosti, stručnjake iz oblasti arheologiji, geologije, historičare i mnoge druge. Krenula je snažna antikampanja protiv ovog otkrića, a potpomogli su je i domaće vlasti i ljudi. Uprkos brojnim kontroverzama u vezi s Bosanskim piramidama, turisti su u velikom broju dolazili da ih vide. Nekada ih je u ljetnom periodu dnevno bilo i po 8.000, tokom vikenda do 15.000. Turistička tura kreće pogledom s Vidikovca gdje se oblici piramida vide najbolje. Šumoviti krajolik pobrinuo se da zaštiti ove građevine i čuva tajnu hiljadama godina. Potom se penje ka vrhu piramide Sunca. Svuda okolo nalaze se dokazi da je ljudska ruka hiljadama godina unazad radila na ovom području i gradila nešto što današnjom modernom aparaturom se ne može izvesti. Na samoj sredini piramide nalazi se idealno mjesto za meditaciju, gdje se turisti najčešće u tišini odmaraju i oslobađaju negativne energije. Potom odlaze u podzemne tunele. Zanimljivo je da se u kompleksu tunela podrhtavanje tla tokom zemljotresa ne osjeti. Pretpostavlja se da elektromagnetno polje neutralizira vibracije. Protok zraka je odličan, a temperatura uvijek iznosi 12,5 stepeni. Specifična otkrića u tunelima su megaliti od kojih je svaki postavljenu određenom smjeru koji ukazuje na novi prolaz, novi tunel ili podzemne rijeke. Da li će se hipoteza o postojanju „Bosanskih piramida“ potvrditi ostaje da vidimo u narednom periodu, a do tada bi ovo područje trebalo ostati zaštićeno.

1.3. Mjere gospodarenja

S obzirom da se u odjelu 56 GJ „Donja Lepenica“ nalazi nacionalni spomenik od iznimne kulturno-historijske vrijednosti, te zbog navedenih hipoteza o postojanju prahistorijskih piramida na ovom lokalitetu, cilj zaštite ovog područja je prvenstveno unaprijeđenje i zaštita tla od erozije, odnosno degradacije, zatim zaštita i unaprijeđenje postojeće flore i faune. U cilju provođenja mjera zaštite potrebno je pridržavati se sljedećih principa kada je u pitanju gospodarenje u ovom odjelu:

- Provoditi sanitarne sječe i prorade manjeg intenziteta u cilju postizanja boljeg zdravstvenog stanja šuma i prirodne obnove u ovome odjelu.
- U pravilu izbjegavati gole sječe na velikim površinama i veće trajno prekidanje sklopa.

- Prilikom izvođenja bilo kakvih radova isključiti rad i kretanje mehanizovanih sredstava, u pravilu koristiti animal. Također, obustaviti izgradnju šumske infrastrukture na ovome području.
- Izričito se zabranjuje odlaganje organskog i neorganskog otpada i tretiranje hemijskim sredstvima, kao i odlaganje drugih štetnih materija.
- Na cijelom području odjela (obzirom da graniči gotovo cijelom površinom sa privatnim posjedom) dodatno obratiti pažnju na mjere protivpožarne zaštite.
- Obratiti pažnju na bespravnu gradnju objekata na šumskom zemljištu.

1.4. Mjere monitoringa

Monitoring zaštićenih područja na ŠGP „Gornjebosansko“ treba da pruži osnovne informacije o eventualnim negativnim ili pozitivnim posljedicama koje su se pojavile kao rezultat određenih mjera provedenih u sastojini ili njenoj blizini. Radi tako postavljenih uslova potrebno je provesti sljedeće aktivnosti u okviru monitoringa zaštićenih objekata:

- Utvrditi trenutno zdravstveno stanje sastojine, očuvanost biljne i životinjske zajednice autotoničkih vrsta koje se javljaju na ovome području, prisustvo štetnih materija, te očuvanost tla od erozije. Pri tome treba povesti računa da se uzmu u obzir svi relevantni faktori koji mogu uticati na stanje sastojina u kojem se trenutno nalaze (na koji način se provodilo gazdovanje u prošlosti, te eventualni zapisi o požarima koji su se desili da datim lokacijama ili u njihovoj blizini).
- Redovno pratiti stanje po gore navedenim pokazateljima, a svake godine potrebno je izvršiti detaljne preglede kvaliteta i zdravstvenog stanja sastojina.
- Ukoliko dođe do eventualnog narušavanja stanja sastojina, potrebno je predložiti mjere za zaustavljanje takvog treća i razvoj sastojine usmjeriti u suprotnom smjeru.

Tabela 1. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP „Gornjebosansko“ (HCVF 6)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Kulturološke vrijednosti	Neovlaštena iskopavanja	Nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Visoki i Bosanska piramida „Sunca“	Vizuelno i fotografisanjem			
	Narušenost estetike		Vizuelno i fotografisanjem			
	Pojava požara		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nezakonita izgradnja		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nezakonito odlaganje otpada		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

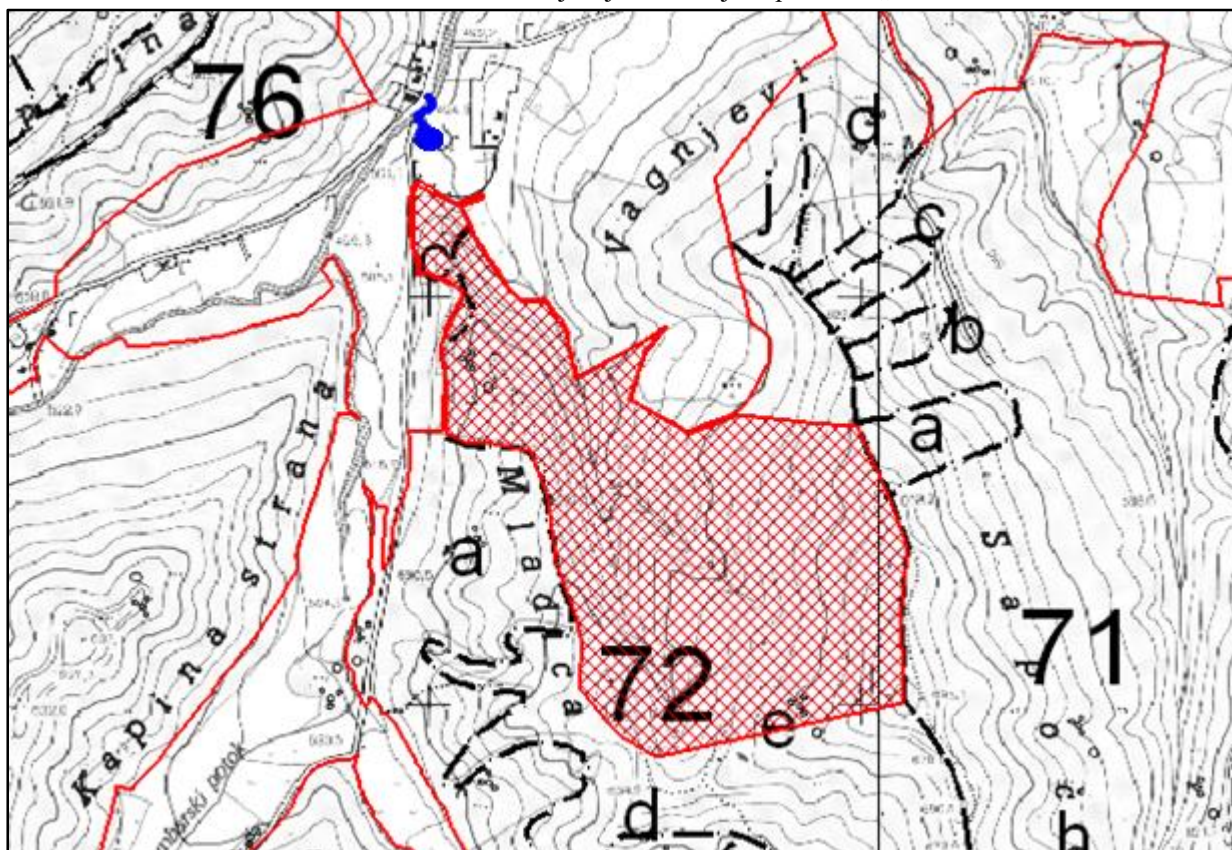
2. Stanište vodnjaka „Tritona“ - Vrelo Lučica (HCVF 1)

2.1. Karakteristike odjela 72 GJ „Donja Lepenica“

Zaštićeno područje vrelo Lučica u kojem je ustanovljeno prisustvo vodenjaka „triton“ (*Triturus*) se nalazi u blizini odjela 72. odsjek „c“ i dio odsjeka „e“ gospodarske jedinice „Donja Lepenica“, **ukupne površine 21,7 ha**. Navedeno područje je prikazano izšrafiranom crvenom bojom na karti 2. Nalazi se na oko 550 metara nadmorske visine, na lokalitetu Gornja Zimča. Obuhvata umjereno strme padine, zbog izlomljenosti terena javlja se više ekspozicija ali

preovladava sjevero-zapadna. Ovo područje obuhvata dva vodotoka, a pripadaju slivu Zimča. Zaštićeno područje sjevero-zapadno graniči sa privatnim imanjem.

Karta 2. Vrelo Lučica u kojem je ustanovljeno prisustvo „Tritona“

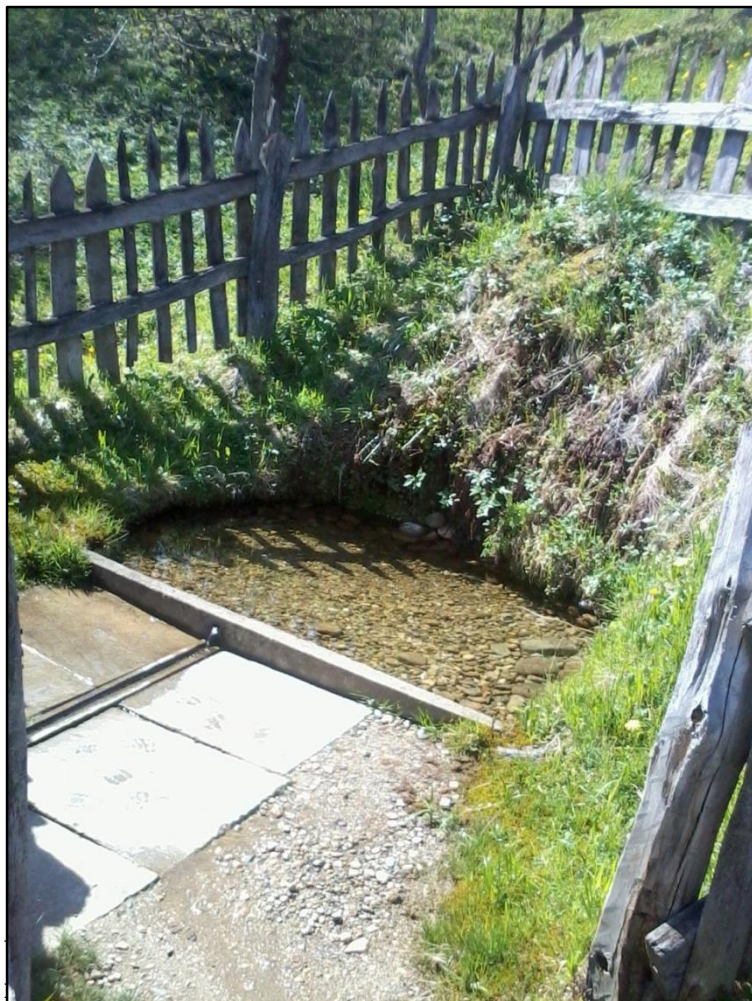

Osnovnu podlogu odjela čine paleozojski škriljci i mezozojski krečnjaci. Po geološkoj građi ovo područje sačinjavaju gornje kredne flišne naslage laporovitih krečnjaka, laporca i pješčara, koje se na površini javljaju u raznim oblicima u vidu sitnih srednje krupnih komada. U zavisnosti od geološke podloge, reljefa, klime i drugih faktora procesom trošenja i raspadanja, formirano je nekoliko tipova zemljišta. Zemljišta su povoljnog vodnog vazdušnog režima, i dobro aerisana, a dubina im ovisi o matičnoj podlozi. Glavna odlika ovih područja je da preovlađuju duboka kiselo-smeđa i ilimerizovana zemljišta. Smeđa zemljišta nalaze se u uvalama i blažim padinama, dubljeg profila, bogata sa hranjivim sastojcima. Rendzina se nalazi na strmim padinama i grebenima, pličeg je profila i dosta je siromašna sa hranjivim materijama. Ova dva tipa zemljišta međusobno se izmjenjuju i mješaju.

Po osnovu klimatske rejonizacije ovo područje se nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime, koju karakterišu oštre zime sa puno sniježnih padavina i kratka topla ljeta. Tempereratura je vrlo važan klimatski element od čijih veličina, variranja kao i granica do kojih ona dopiru zavisi uspješan razvoj vegetacije u jednom kraju. Najveća variranja srednje mjesečne temperature bila su u oktobru, zatim u februaru i martu, a najmanja u junu i aprilu. Srednja temperetura godišnjih doba je proljeće 8,8°C, ljeto 18,8°C, jesen 8,5°C, zima 1,5°C, dok je prosječna temperetura u vegetacionom periodu 13,3°C. Što se tiče vazdušnih strujanja preovladavaju sjeverni i sjeverozapadni vjetrovi ali su slabijeg inteziteta i obično su vlažni, dok su južna strujanja rijetka ali

su jače snage te dovode do pojave šteta u šumama i šumskim kulturama u obliku vjetroatizvala i preloma. Spomenuto vrelo Lučica je prikazano na slici 4.

Slika 4. Vrelo Lučica u blizini odjela 72 GJ „Donja Lepenica“

U navedenom odsjeku „c“ se nalazi jednodobna kultura smrče, prosječne starosti oko 30 godina. Zastupljenost smrče je 100%. Prsni promjer stabala kreće se u intervalu od 10 do 30 cm, najzastupljenija su stabla sa drvnom masom od 10 do 20 cm. Ukupna drvena zaliha po hekaru je 86,63 m³, a od toga 56,12 m³ odpada na debljinski stepen od 10 do 20 cm. Dio odsjeka „e“ prema ŠGO spada u izdanačke šume bukve na dubokim tlima. Prethodno navedni podaci su uzeti iz ŠGO za Gornjebosansko područje, GJ „Donja Lepenica“ za uređajni period 2013-2022. godina.

„Donja Lepenica“. Vodenjaci (mrmoljak, triton - *Triturus*) su rod repatih vodozemaca iz porodice daždevnjaka (*Salamandridae*). Dugoljasta je tijela sa slabim i kratkim nogama. Na nogama ima jastučiće sa zrakom koji mu omogućuju hod po vodi. Ima rep koji je stisnut sa strane te mu to uvelike pomaže tijekom plivanja (slika 5). Vodenjaci imaju veliku sposobnost regeneracije izgubljenih dijelova tijela, a to su najčešće noge, rep i oči. Vodenjaci u proljeće borave u vodi (slatkovodne stajačice - bare ili jezera). Kasnije izlaze i na kopno, gdje skrivajući se pod kamenjem zimuju. Tijekom zimovanja, vodenjaci miruju i troše zalihe hrane iz tijela. Doba parenja vodenjaka je u proljeće. Vodenjaci moraju svoja jaja položiti u vodu. Ženke svoja jaja, jedno po jedno, snesu na listove barskih biljaka. Njihove ličinke naliče na punoglavce koji u prvo vrijeme nemaju noge, a kasnije izgledaju kao mali vodenjaci te na glavi, sa strane, imaju škrge koje nalikuju malim pramenovima perja. Završna preobrazba ličinke je potpuna te im se škrge pretvaraju u pluća. U doba parenja, mužjacima nekih vrsta vodenjaka (veliki vodenjak), duž leđa naraste greben, a u većini vrsta donji dio tijela postane narandast. Vodenjaci su grabežljivi, pa se i zbog toga hrane puževima, glistama te ličinkama kukaca. Hrane se slično kao i ribe. Pomenuta vrsta vodenjaka zahtjeva iznimno čiste i mirne vode, te je zaštićena vrsta u zemljama zapadnog balkana i spada u kategoriju prirodnih rijetkosti, odnosno endemična vrsta.

Slika 5. **Vodenjak (mrmoljak, triton - Triturus)**

Slika 6. Markica sa likom tritona

2.3. Mjere gospodarenja

S obzirom da se u blizini odjela 56 GJ „Donja Lepenica“ nalazi vrelo Lučica u kojem je ustanovljeno prisustvo iznimno rijetke vrste vodenjaka „tritona“ cilj zaštite ovog područja je prvenstveno unaprijedjenje i zaštita vodnog režima okolnog područja, zaštita tla od erozije, odnosno degradacije, zatim zaštita i unaprijedjenje postojeće flore i faune. U cilju provođenja mjera zaštite potrebno je pridržavati se sljedećih principa kada je u pitanju gospodarenje u ovom odjelu:

- Provoditi sanitarne sječe i prореde manjeg intenziteta u cilju postizanja boljeg zdravstvenog stanja šuma i prirodne obnove u ovome odjelu.
- U pravilu izbjegavati gole sječe na velikim površinama i trajno prekidanje sklopa.
- Prilikom izvođenja bilo kakvih radova isključiti rad i kretanje mehanizovanih sredstava, u pravilu koristiti animal. Također, obustaviti izgradnju šumske infrastrukture na ovome području.
- Izričito se zabranjuje odlaganje organskog i neorganskog otpada i tretiranje hemijskim sredstvima, kao i odlaganje drugih štetnih materija.
- Na cijelom području odjela (obzirom da graniči gotovo cijelom površinom sa privatnim posjedom) dodatno obratiti pažnju na mjere protivpožarne zaštite.
- Obratiti pažnju na bespravnu gradnju objekata na šumskom zemljištu.
- Zabraniti svako kretanje motornih vozila vodotocima, odnosno njihovo zamućivanje.

2.4. Mjere monitoringa

Monitoring zaštićenih područja na ŠGP „Gornjebosansko“ treba da pruži osnovne informacije o zdravstvenom stanju i eventualnim negativnim ili pozitivnim posljedicama koje su se pojavile kao rezultat određenih mjera provedenih u sastojini ili u neposrednoj njenoj blizini. Radi tako postavljenih uslova i očekivani rezultata potrebno je provesti sljedeće aktivnosti u okviru monitoringa zaštićenih objekata:

- Utvrditi trenutno zdravstveno stanje sastojine, očuvanost biljne i životinjske zajednice autotonihi vrsta koje se javljaju na ovome području, prisustvo štetnih materija, te očuvanost tla od erozije.
- Redovno pratiti stanje po gore navedenim pokazateljima, a svake godine potrebno je izvršiti detaljne preglede kvaliteta i zdravstvenog stanja sastojina.
- Ukoliko dođe do eventualnog narušavanja stanja sastojina, potrebno je predložiti mjere za zaustavljanje takvog tređa i razvoj sastojine usmjeriti u suprotnom smjeru.

Tabela 2. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP „Gornjebosansko“ (HCVF 1)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Diverzitet vrsta	Zdravstveno stanje	Stanište vodnjaka „Tritona“	Vizuelno			
	Stepen sklopa		Taksativna mjerenja			
	Prisustvo zagađenja		Vizuelno i fotografisanjem			
	Kontrola sječe		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

3. Prirodni rezervat – tresetište „Đilda“ (HCVF 3)

3.1. Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti

Prema prostornom planu općine Vareš utvrđen je prirodni rezervat koji predstavlja tresetište na površini od 10 ha na sjevernoj strani Zvijezde na nadmorskoj visini od oko 1.060 metara. Tresetišta su sastavljena od mahova (mahovina) tresetara iz roda *Sphagnum* i obiluju autohtonom florom. Ovakva područja su veoma rijetka u BiH te su kao prirodna vrijednost i stavljena su pod zaštitu još 50-tih godina prošlog stoljeća. Tresetna područja na planini Zvijezda površine 10 hektara tada su proglašena specijalnim rezervatom s endemskom biljkom trolistom gorčicom. Za ovo tresetište dat je lokalni naziv "Đilda".

3.2. Definisanje praga zaštitne vrijednosti

Tresetište "Đilda" je locirano s desne strane puta Vareš – Olovo, od tromede odjela 37,39 i 47, GJ „Gornja Stavnja“. Odnosno, zauzima dijelove odjela 39 i 47 oko privatnog posjeda. Za ovu površinu utvrđen je prvi stepen zaštite, odnosno dozvoljene su samo sječe sanitarnog karaktera.

3.3. Identifikacija

Prema IUCN kategorizaciji tresetište "Đilda" bi se moglo svrstati u kategoriju IV (područje upravljanja staništem (vrstama). Na ovom području su dozvoljene samo sječe sanitarnog karaktera. Cijela površina tresetišta „Đilda“ se nalazi okviru Zaštićenog područja planine Zvijezda.

3.4. Mjere gospodarenja

Važećom šumsko - gospodarskom osnovom je predviđen poseban način gazdovanja ovim lokalitetom.

3.5. Mjere monitoringa

Kada su u pitanju mjere monitoringa visokih zaštitnih vrijednosti na lokalitetu "Đilda" ŠGP „Gornjebosansko“, predlažu se sljedeće smjernice monitoringa:

- prilikom izvođenja bilo kakvih radova isključiti rad i kretanje mehanizovanih sredstava.
- izričito se zabranjuje odlaganje organskog i neorganskog otpada i tretiranje hemijskim sredstvima, kao i odlaganje drugih štetnih materija.

- na cijelom području odjela (obzirom da graniči gotovo cijelom površinom sa privatnim posjedom) dodatno obratiti pažnju na mjere protivpožarne zaštite.
- zabraniti svako kretanje motornih
- obilježavanje lokaliteta znakovima na terenu
- zabrane unošenja novih – alohtonih vrsta koje bi mogle narušiti prirodnu brojnost i stabilnost područja
- informirati javnost u cilju očuvanja i unapređenja postojećih vrijednosti

Tabela 3. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP "Gornjebosansko" (HCVF 3)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Ekosistemi i staništa	Opšti izgled	Tresetište „Đilda“	Vizuelno i fotografisanje			
	Stepen sklopa		Taksativna mjerenja			
	Sakupljanje biljaka		Vizuelno i fotografisanjem			
	Prisutnost smeća		Vizuelno i fotografisanjem			
	Neovlaštene radnje (paljenje vatre, oštećivanje stabala, itd.)		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

4. Šume važne za opskrbu vodom (HCVF 4)

4.1. Definiranje ŠVZV

Definisanje visoko zaštitnih vrijednosti (VZV) i interpretacija na državnom nivou treba da bude što detaljnija, ali i jasnija i jednostavnija za upotrebu, da bi ih razumjeli i korisnici koji nisu stručnjaci u ovoj materiji, tada se karakteristike VZV mogu nedvosmisleno procijeniti na nivou šume. Ovo znači da se pri utvrđivanju kriterija mora voditi računa o njihovoj primjenjivosti, tako, ako su kriteriji previsoki može doći do neadekvatne zaštite šumskih vrijednosti i do zanemarivanja vrijednosti i lokaliteta. Suprotno, ako su kriteriji preniski može se desiti da prevelika površina bude definisana kao šuma VZV, što bi predstavljalo nepotreban teret organizacija koje gazduju šumama. Teoretski gledano šuma VZV može biti manje ili veće površine, da obuhvata samo dio šume, odsjek, cijeli odjel ili više odjela, zavisno od toga da li se na datoj površini nalazi jedan ili više visoko zaštitnih vrijednosti (na primjer, više rijetkih ili ugroženih biljnih vrsta, gljiva, ptica ili drugih organizama), ili čak može da obuhvati veliko prvenstvo (krajolik), ako se ocijeni da podrčje kao cjelina ima specifičnu vrijednost ili obuhvata više različitih VZV.

Za šume u okviru (I) vodozaštitne zone, a koje su produžene kao visoke šume. Odlučili smo se prije svega jer se radi o izuzetno očuvanim visokim šumama na poručju “Gornje bosansko” što je šire poznato, a uz to one predstavljaju i značajan udio u ukupnoj površini područja. Sa aspekta vodozaštitnih područja imaju nezamjenjivu ulogu snadbijevanju općine Vareš, Breza, Ilijaš i Kakanj. Naše mišljenje je da u definiranju šuma visoke zaštite vrijednosti one to po automatizmu postaju i zadovoljavaju sve kriterije koji se postavljaju. Ako ipak pogledamo Zakonom propisane uslove za vodozaštitna područja i u tom smislu one potvrđuju svoju ulogu i statički značaj.

Ako pogledamo na stanje šuma po pojedinim gazdinskim klasama, i to samo veličinu procijenjene drvene zalihe, generalno možemo reći da stanje nije loše. Poredeći ih sa utvrđenim veličinama normalne zalihe svih vrsta drveća zajedno, vidimo da je u većini slučajeva stvarna drvena zaliha jednaka ili nešto manja od normale (GK 1103,1124,1211,1212,1213), u GK 1230 stvarna drvena zaliha je značajno veća od normale, a GK 1407 stvarna drvena zaliha je potpuno jednaka normalnoj drvnoj zalihi. Naravno, u gazdinskim klasama visokih šuma bukve osjetno je izražen nedostatak četinarara dok je u gazdinskim klasama šume bukve i jele sa smrčom prisutna obrnuta situacija, višak drvene zalihe četinarara a manjak drvene zalihe lišćara. Međutim, gledajući sve šume ŠK 1000 situacija je odlična jer su stvarne drvene zalihe i lišćara i četinarara gotovo identične sa odgovarajućim normalnim drvnim zalihama.

Na osnovu člana 68. Stav 4. Zakona o vodama ("Službene novine Federacije BiH", broj 70/06), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, na prijedlog Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, donijela je Odluku o zaštiti izvorišta za piće Mahmutovića rijeka i rijeka Misoča ("Službene novine FBiH", 87/10, 27.12.2010).

Općina Vareš i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68. Zakona o vodama ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), člana 43 stav 1. Pravilnika o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da se koriste za piće ("Službene novine Federacije BiH", broj 51/02) i članu 22. Statuta općine Vareš, broj: 01-25/09 od 29.01.2009 godine, Općinsko vijeće Vareš donijelo odluku o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama izvorišta "Očevlje" za snabdijevanje vodom za piće. Nalazi se na desnoj obali potoka Očevija, 18 km sjeveroistočno od naselja Vareš.

Na osnovu člana 50. Stav 1. Zakona o vodama Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj 8/00), a u skladu sa članom 43. Stav 1. Pravilnika o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da koriste za piće ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 51/02, 56/04), i člana 16 stav 2. Zakona o vodama Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj 16/00), vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 69. Sjednici, održanoj 30.03.2005 god. Odluku o zaštiti izvorišta vode za piće Mala rijeka Brezanskog vodovoda. Izvorište je locirano sjeveroistočno od Breze na lokalitetu Luke, neposredno prije ušća lijevog u desni krak Male rijeke.

Na osnovu člana 40. Stav 3. Zakona o vodama Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj 17/07), a u skladu sa članom 43. Stav 1. Pravilnika o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da koriste za piće ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 51/02), vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 200. Sjednici, održanoj 28.10.2010. god. donosi: Odluku o zaštiti izvorišta vode za piće za grad Kakanj sa rijeke Bukovice-vodozahvat Bukovica. Izvorište je locirano istočno od grada Kakanja u blizini naselja Kraljeva Sutjeska, odnosno Poljana, oko 2,5 km uzvodno od ušća Bukovice u Trstionicu, desnu pritoku rijeke Bosne.

Općina Vareš i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68., stav 1 i 2 Zakona o vodama ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 70/06), člana 23. Stav 2., Zakona o vodama Zeničkodobojskog kantona ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda za javno vodosnabdijevanje stanovništva, ("Službene novine Federacije BiH", broj 88/12) i članu 22. Statuta

općine Vareš, broj: 01-162/12 od 11.09.2012 godine, Općinsko vijeće Vareš na 7. sjednici održanoj dana 29.07.2021. godine je donijelo odluku o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama izvorišta "Radakovica" općine Vareš.

Općina Vareš i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68., stav 1 i 2 Zakona o vodama ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 70/06), člana 23. Stav 2., Zakona o vodama Zeničkodobojskog kantona ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda za javno vodosnabdjevanje stanovništva, ("Službene novine Federacije BiH", broj 88/12) i članu 22. Statuta općine Vareš, broj: 01-162/12 od 11.09.2012 godine, Općinsko vijeće Vareš na 2. sjednici održanoj dana 25.02.2021. godine je donijelo odluku o zaštitnim izvorišta "Crna Vrela" općine Vareš.

Općina Breza i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68., stav 1 i 2 Zakona o vodama ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 70/06), člana 40. Stav 2., Zakona o vodama Zeničkodobojskog kantona ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda za javno vodosnabdjevanje stanovništva, ("Službene novine Federacije BiH", broj 88/12) i članu 19. Tačka 2. Statuta općine Breza, ("Službeni glasnik Općine Breza", broj 8/09). Općinsko vijeće Breza na sjednici održanoj dana 31.07.2014. godine je donijelo odluku o zaštitni izvorišta vode za piće Dađevac.

Općina Vareš i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68. Zakona o vodama ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 70/06), člana 40 i 118 Zakona o vodama Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), člana 43 stav 1. Pravilnika o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da se koriste za piće ("Službene novine Federacije BiH", broj 51/02) i članu 22. Statuta općine Vareš, broj: 01-25/09 od 29.01.2009 godine, Općinsko vijeće Vareš na 34. sjednici održanoj dana 28.12.2011. godine je donijelo odluku o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama lokalnog izvorišta "Studenac" za snabdjevanje vodom za piće naselja Neprivaj.

Općina Vareš i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68. Zakona o vodama ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 70/06), člana 40 i 118 Zakona o vodama Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), člana 43 stav 1. Pravilnika o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda koje se koriste ili planiraju da se koriste za piće ("Službene novine Federacije BiH", broj 51/02) i članu 22. Statuta općine Vareš, broj: 01-25/09 od 29.01.2009 godine, Općinsko vijeće Vareš na 16. sjednici održanoj dana 04.03.2010. godine je donijelo odluku o zaštitnim zonama i zaštitnim mjerama izvorišta Budoželje, Lalića Mlin, Kokošići I Dabravine za snabdjevanje vodom za piće naseljenih mjesta koja grvitiiraju ovim izvorištima.

Općina Vareš i Općinsko vijeće je na osnovu člana 68., stav 1 i 2 Zakona o vodama ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 70/06), člana 23. Stav 2., Zakona o vodama Zeničkodobojskog kantona ("Službene novine Ze-Do kantona", broj: 17/07), Pravilnika o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda za javno vodosnabdjevanje stanovništva, ("Službene novine Federacije BiH", broj 88/12) i članu 22. Statuta općine Vareš, broj: 01-162/12 od 11.09.2012 godine, Općinsko vijeće Vareš na 2. sjednici

održanoj dana 25.02.2021. godine je donijelo odluku o zaštitnim izvorima mjesne zajednice Ravne, općine Vareš, i to: izvorima Ravanjsko vrelo, izvorima Studenac (kod Zubeta) i izvorima Studenac (kod Mačka).

Na području općine Visoko nalaze se Izvorima vode za piće: Vrutak i Čoline njive, Izvorima Kašikovića vrelo i Smršnica, Izvorima Zimča, Alibegovića potok, Moštre i izvorima Krečane.

Zaštitna zona oko rijeke Fojnice prostire se lijevom obalom do puta Visoko – Fojnica, i desnom obalom u širini 100m.

Prema trenutno važećoj šumskogospodarskoj osnovi (ŠGO) za period od 2013 – 2022. godina svi odjeli – odsjeci koji spadaju u područja vodozaštitnih zona a koji ujedno pripadaju šumama visoke zaštitne vrijednosti, a za koje su prikupljeni svi taksacioni podaci prikazani su u elaboratima za svaku gospodarsku jedinicu unutar gazdinske klase kojoj pripadaju. Obuhvaćene površine prve (I) druge (II) i treće (III) vodozaštitne zone o kojima je riječ date su u tabelarnom pregledu koji slijedi.

Tabela 4. Prikaz površina vodozaštitnih zona na području ŠGP “Gornjebosansko”, GJ „Donja Misoča“ i „Gornja Misoča“, vodozahvat Mahmutović rijeka

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena	
1	Donja Misoča	25 "a"	1212	I	0,32	Vodozaštitna zona „Mahmutović rijeka“	
2		25 "d"	4113		1,45		
3		25 "e"	7401		1,67		
4		26 "a"	1212		6,28		
5		26 „d“	7401		1,75		
UKUPNO DONJA MISOČA (I ZONA)					11,47		
5	Gornja Misoča	1 „a“	1212	I	34,78		
6		1 „b“	4409		0,12		
7		1 „c“	7101		16,51		
8		2 „c“	1212		3,53		
9		2 „d“	1226		2,37		
UKUPNO GORNJA MISOČA (I ZONA)					57,31		
UKUPNO MAHMUTOVIĆ RIJEKA (I ZONA)					68,78		

Tabela 5. Prikaz površina vodozaštitnih zona na području ŠGP “Gornjebosansko”, vodozahvat Misoča

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena
1	Gornja Misoča	32 „b“	1124	II	0,21	Vodozaštitna zona „Misoča“
2		7	4413		41,85	
UKUPNO GORNJA MISOČA (II ZONA)					42,06	
3	Donja Misoča	9 „a“	1103	II	7,30	
4		8 „d“	7401		6,93	
5		9 „d“			4,41	
6		22 „d“			1,62	
7		23 „e“			2,28	
8		24 „a“	1407		11,72	
9		25 „b“	2407		4,20	
10		25 „a“	1212		19,00	
11		26 „a“			13,64	
12		25 „d“	4113		1,58	
13		25 „e“	7401		0,95	
14		28 „d“	3203		1,08	

15		28 „a“	1124		17,00		
16		27 „a“			6,38		
17		27 „c“	3206		5,12		
18		27 „e“	4413		10,81		
19		27 „d“	3206		1,11		
20		33 „c“			1,87		
21		29 „d“	4120		8,41		
22		29 „c“	3230		1,43		
23		29 „a“	1124		8,10		
24		14 „c“	7401		22,57		
25		14 „a“	2103		27,39		
26		15 „a“			21,18		
27		15 „g“	7606		3,30		
28		24 „c“	3203		2,54		
29		24 „d“	4501		3,37		
30		24 „b“	2407		0,30		
31		26 „c“	3206		16,91		
32		23 „a“	1124		2,50		
33		Donja Misoča	23 „d“		4413	II	9,52
34			25 „c“		2103		0,50
35			32 „a“		1124		5,15
36			28 „c“		1212		0,50
37			6 „b“		4409		0,70
38			30“b“		1407		3,00
39			33 „a“		2103		1,20
40			23 „b“		1407		0,05
41			22 „a“		1124		0,32
42			31 „c“		3206		1,00
43			31 „a“		1212		1,40
UKUPNO DONJA MISOČA (II ZONA)					300,40		
44		Donja Misoča	17 „f“		3470	III	1,11
45			25 „c“		2103		1,27
46	25 „u“		8000	0,66			
47	6 „a“		3206	45,98			
48	13		1103	26,32			
49	9 „b“		2103	3,34			
50	9 „e“		7401	2,28			
51	12 „g“		6101	0,22			
52	16 „u3“		8000	0,78			
53	16 „c“		3203	1,76			
54	17 „e“		3407	0,77			
55	16 “u4“		8000	0,12			
56	17 „c“		3203	20,81			
57	16 „u1“		8000	0,55			
58	16 „d“		6201	0,32			
59	17 „a“		1226	5,49			
60	21 „b“		3203	25,40			
61	21 „c“			2,95			
62	21 „a“		1226	11,11			
63	32 „a“		1124	23,28			
64	33 „b“		2103	1,53			
65	32 „c“		1124	5,18			
66	19 „a“		1226	32,17			

67		28 „c“		15,18
68		29 „b“		10,86
69		26 „b“	1212	20,98
70		19 „b“		5,98
71		28 „b“		10,18
72		20	1226	46,09
73		27 „b“	1212	35,55
74		30 „a“		19,55
75		30 „b“	1407	11,50
76		33 „a“	2103	4,33
77		17 „g“	4413	9,51
78		17 „b“	2407	13,94
79		17 „d“	3203	9,12
80		10 „a“	2103	19,08
81		14 „b“	7401	16,54
82		8 „a“	2103	6,04
83		8 „b“		11,76
84		8 „c“	4413	58,45
85		15 „e“	3230	1,58
86		15 „d“	3203	1,99
87		15 „c“	3203	8,89
88		15 „b“	2103	8,94
89		15 „f“	4120	6,71
90		12 „b“	2103	3,20
91		12 „u1“	8000	1,19
92		12 „e“	3130	1,14
93		12 „u2“	8000	0,26
94		12 „c“	3103	9,49
95		12 „f“	3130	2,70
96		12 „a“	1103	8,85
97		12 „d“	3103	3,39
98		16 „a“	1226	53,74
99		16 „u2“	8000	2,62
100		16 „b“	1212	17,69
101	Donja Misoča	16 „u5“	8000	0,40
102		11 „a“	3203	29,57
103		11 „b“	3230	1,75
104		23 „c“	3230	3,98
105		23 „b“	1407	14,87
106		22 „b“	3206	14,08
107		22 „c“	4413	9,91
108		22 „a“	1124	7,40
109		38 „u“	8000	0,12
110		9 „c“	3203	18,44
111		11 „c“	6201	0,94
112		19 „c“	4501	2,83
113		31 „c“	3206	1,56
114		31 „b“	1212	29,88
115		31 „a“		21,54
116		38		12,71
117		7	4413	17,00
118		9 „a“	1103	5,60

119		24 „a“	1407		0,85
120		25 „a“	1212		3,83
121		26 „a“			12,96
122		25 „d“	4113		4,42
123		25 „e“	7401		0,30
124		28 „a“	1124		18,00
125		27 „a“			20,10
126		27 „e“	4413		1,62
127		27 „d“	3206		0,37
128		29 „a“	1124		22,87
129		14 „a“	2103		5,71
130		15 „a“			4,64
131		15 „g“	7606		1,40
132		24 „b“	2407		18,14
133		26 “c“	3206		4,45
134		23 „a“	1124		15,92
135	6 „b“	4409	48,63		
136		18	1226	34,30	
UKUPNO DONJA MISOČA (III ZONA)					1081,82
137	Gornja Misoča	1 „c“	7101	III	7,24
138		1 „a“	1212		2,27
139		6 „c“	1226		1,89
140	6 „b“	10,37			
141	Gornja Misoča	8 „c“	6201	III	0,23
142		31 „a“	1226		38,32
143		9 „c“			8,20
144		10 „d“			2,93
145		31 „b“			0,83
146		10 „b“			2,98
147		10 „h“			0,03
148		30 „a“			21,59
149		30 „d“			16,59
150		30 „b“			7,76
151		43 „b“			2,80
152		29 „b“			6,01
153		28 „c“			0,86
154		17 „c“			0,18
155		17 „b“			0,20
156		26 „c“			0,56
157		26 „u“	8000		0,55
158		21 „u“			0,14
159		28 „b“	1226		2,26
160		26 „d“			0,44
161		9 „d“	3203		0,88
162		12 „c“	1213		0,48
163		7 „b“	1226		10,17
164		9 „a“	1212		34,17
165		7 “a“	1226		14,93
166		6 „a“			52,47
167		3 „b“	1212		2,92
168		2 „c“			3,80
169		32 „b“	1226		48,70
170		2 „d“			17,05
171		3 „c“			1,72
172		10 „c“			14,12
173		4 „c“			6,44

174		32 „a“		73,05
175		10 „a“		40,64
176		44 „u2“	8000	0,41
177		10 „g“	1226	27,52
178		43 „a“		46,75
179		12 „d“	1213	19,35
180		33 „b“	1226	28,04
181		33 „a“		25,45
182		14 „a“	1213	44,24
183		38 „b“	1226	6,91
184		35 „a“		11,75
185		38 „a“		47,40
186		13 „b“	1213	3,49
187		34	1226	58,19
188		33 „c“	1226	2,37
189		39		14,36
190		15 „a“	1213	20,26
191		37	1226	57,33
192		35 „b“		36,60
193		29 „a“		22,95
194		15 „c“	1213	7,30
195		17 „a“	1226	95,46
196		15 „b“	1213	20,85
197		16 „b“	1226	24,75
198		18 „c“		11,18
199		18 „a“	1213	41,41
200		17 „d“	1226	4,15
201		18 „b“	1211	1,58
202		21 „a“	1213	19,30
203		21 „b“	1211	27,66
204		27	1226	68,02
205		28 „d“		1,41
206		25 „e“	6201	1,60
207		27 „u“	8000	0,08
208		10 „f“	1226	0,89
209		12 „a“	1213	12,36
210		28 „a“	1226	35,11
211		10 „e“		1,47
212		20 „c“	1213	15,96
213		20 „a“		19,44
214		22 „e“	7606	4,28
215		22 „d“	1211	11,76
216		44 „b“	1226	8,26
217		44 „u1“	8000	2,22
218		44 „a“	1226	25,23
219		30 „c“		7,40
220		26 „e“		2,17
221		26 „b“		5,97
222		21 „d“	1213	17,52
223		21 „c“		6,23
224		20 „b“	1211	21,46
225		19		1,42
226		25 „b“	1212	20,33
227		25 „d“	1213	7,90

Gornja Misoča

III

228		25 „a“			68,64
229		25 „c“			2,81
230		22 „a“	1211		6,67
231		22 „b“	1212		3,51
232		22	7603		0,66
233		36 „a“	1226		40,14
234		36 „b“			38,84
235		4 “a“			38,74
236		3 “a“	1212		41,12
237		9 „b“	1226		50,85
238		1 „b“	4409		51,16
239		18 „d“	1226		8,13
240		14 “b“			15,65
241		14 “c“	1226		20,20
242		8 „a“	1212		32,48
243		8 „b“	1226		28,14
244		11 „a“			41,01
245		11 „b“			20,04
246		12 „b“			9,69
247		2 „a“	1212		21,79
248		2 „b“	1226		9,85
249		24 „c“	1211		10,44
250		24 „d“			9,11
251		24 „a“	1212		16,15
252		5 „b“	1226		14,14
253		5 „a“			47,17
254	Gornja Misoča	13 „a“	1213	III	76,47
255		16 „a“			14,36
256		12 „c“	1226		7,36
257		12 „f“			2,92
258		26 „a“			19,86
259UKUPNO GORNJA MISOČA (III ZONA)					2250,37
259	Donja Stavnja	44	1212	III	50,13
260		43 „a“			6,00
261		45 „b“			0,40
UKUPNO DONA STAVNJA (III ZONA)					56,53
UKUPNO (SVE ZONE)					3799,96

Tabela 6. Prikaz ukupnih površina vodozaštitnih zona na ŠGP „Gornjebosansko“, GJ „Gornja Misoča“, GJ „Donja Misoča“ i GJ „Donja Stavnja“, vodozahvat Misoča

Rb.	Gospodarska jedinica	Zona	Površina
1.	Donja Misoča	I	11,47
2.	Gornja Misoča	I	57,31
3.	Gornja Misoča	II	42,06
4.	Donja Misoča	II	300,40
5.	Donja Misoča	III	1081,82
6.	Gornja Misoča	III	2250,37
7.	Donja Stavnja	III	56,53
UKUPNO (Mahmutović rijeka i Misoča)			3.799,96

Tabela 7. Prikaz površina I i II (GJ „Gornja Stavnja“), te II i III (GJ „Gornja Misoča“) vodozaštitne zone na području ŠGP „Gornjebosansko“, vodozahvat Očevija

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena
---------	----------------------	--------------	-----------------	-------------------	-------------	----------

1	Gornja Stavnja	39 „a“	1213	I	29,78	Vodozaštitna zona „Očevija“			
2		39 „b“			0,004				
3		40 „a“			14,33				
4		40 „b“	1211		39,44				
5		41 „b“			15,27				
6		42 „b“			19,75				
7		42 „a“	1213		17,65				
8		43 „a“	1211		11,01				
9		44 „a“	1213		14,84				
10		44 „b“	1212		28,20				
11		44 „c“	1211		7,61				
12		44 „d“	1213		18,49				
13		46 „a“	1213		30,14				
14		46 „b“	1212		8,10				
15		46 „c“	1211		12,14				
16		46 „d“			0,004				
17		47 „a“	1213		0,016				
18		47 „b“			10,61				
UKUPNO GORNJA STAVNJA (I ZONA)					277,38				
19	Gornja Misoča	23 „c“	1213	II	47,47	Vodozaštitna zona „Očevija“			
20		23 „d“	1211		2,73				
21		24 „b“	1213		23,32				
22	Gornja Stavnja	41 „a“	1211		22,56				
23		42 „c“			31,41				
24		42 „d“			6,63				
25		43 „b“	1211		25,61				
26		43 „c“	1213		23,30				
27		45 „a“			0,57				
28		45 „b“			0,22				
29		96 „d“	1213		1,05				
30		97 „c“			1,68				
UKUPNO GORNJA STAVNJA I GORNJA MISOČA (II ZONA)					186,55				
31	Gornja Misoča	13 „a“	1213	III	0,0007	Vodozaštitna zona „Očevija“			
32		18 „a“	1213		0,95				
33		18 „b“	1211		1,64				
34		19			72,05				
35		20 „b“	1211		6,64				
36		22 „a“	1211		41,72				
37		22 „b“	1212		4,05				
38		22 „c“			3,03				
39		23 „b“			4,75				
40		23 „a“	1213		17,59				
41		24 „a“	1212		26,15				
42		24 „c“	1211		1,86				
43		24 „d“			3,43				
UKUPNO GORNJA MISOČA (III ZONA)					183,86				
UKUPNO (SVE ZONE)					647,79				

Tabela 8. Prikaz ukupnih površina vodozaštitne zone na ŠGP „Gornjebosansko“, GJ „Gornja Stavnja“ i GJ „Gornja Misoča“, vodozahvat Očevija

Rb.	Gospodarska jedinica	Zona	Površina
1.	Gornja Stavnja	I	277,38
2.	Gornja Stavnja i Gornja Misoča	II	186,55
4.	Gornja Misoča i Gornja Stavnja	III	183,86
UKUPNO (Očevija)			647,79

Tabela 9. Prikaz površina vodozaštitnih zona na području ŠGP "Gornjebosansko", GJ „Gornja Stavnja“, vodozahvat Mala Rijeka

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena
1	Gornja Stavnja	105 „b“	1212	I	0,035	Vodozaštitna zona „Mala Rijeka“
2		108 „a“	1124		0,272	
UKUPNO GORNJA STAVNJA (I ZONA)					0,307	
3	Gornja Stavnja	86 „a“	1226	II	28,43	
4		87 „a“			42,11	
		87 „b“	1212		1,009	
5		88 „c“	1226		3,99	
6		91 „c“	1212		3,09	
7		92 „c“			2,35	
8		99 „b“	1226		15,07	
9		100 „b“	1124		0,610	
10		101 „a“	1224		35,98	
11		104 „a“	1212		0,16	
12		105 „a“	1124		18,37	
13		105 „b“	1212		13,63	
14		106 „c“	1226		4,08	
15		106 „b“	1212		5,37	
16		106 „a“	1124		12,87	
17		107 „b“	1226		4,45	
18		107 „c“			5,97	
19		107 „a“	1212		35,35	
20		108 „a“	1124		38,22	
21		108 „c“	1212		2,91	
22		108 „b“			18,45	
UKUPNO GORNJA STAVNJA (II ZONA)					292,47	
23	Gornja Stavnja	43 „b“	1211	III	0,01	
24		43 „c“	1213		0,05	
25		45 „a“	1213		0,17	
26		50 „d“	1211		0,03	
27		51 „c“			0,02	
28		53 „c“	1213		1,82	
29		54 „c“	1226		0,03	
30		85 „a“			0,39	
31		86 “b“			25,34	
32		87 „b“	1212		25,53	
33		88 „a“			30,62	
34		88 „d“	3203		2,85	
35		88 „b“	1226		51,5	
36		88 „u“	8000		0,43	
37	Gornja Stavnja	89 „d“	1226	III	0,68	
38		89 „b“			7,54	
39		89 „c“	1212		2,85	
40		89 „a“	1226		34,27	
41		90 „a“	1213		11,25	
42		90 „b“	1212		13,37	
43		90 „c“	1226		23,65	
44		91 „b“	1212		28,33	
45		91 „a“	1213		14,20	
46		92 „b“	1212		18,43	
47		92 „a“	1213		18,18	
48		93 „b“	1212		8,83	
49		93 „a“	1213		28,92	
50		93 „c“			2,58	
51		94 „a“			70,91	
52		94 „c“			9,98	
53		94 „b“			19,36	

54	95 „c“		10,32
55	95 „a“		19,76
56	95 „b“		27,99
57	96 „c“		14,65
58	96 „a“		22,51
59	96 „b“	1226	18,99
60	96 „c“	1213	12,29
61	96 „d“		10,72
62	97 „d“	1223	1,25
63	97 „e“	7606	0,38
64	97 „c“	1213	37,64
65	97 „b“	1226	7,49
66	97 „a“	1213	11,98
67	99 „a“	1226	11,07
68	99 „u“	8000	0,09
69	100 „c“	1226	6,70
70	100 „b“	1124	4,86
71	100 „a“	1226	22,02
72	100 „č“	7603	0,18
73	101 „b“	1212	5,67
74	101 „a“	1124	22,74
75	101 „c“	1212	32,95
76	104 „a“		0,15
77	104 „b“	1226	0,93
78	104 „c“	7606	0,04
79	105 „a“	1124	27,12
80	105 „c“	1226	2,38
81	106 „c“		13,80
82	106 „b“	1212	9,59
83	108 „b“		2,62
84	109 „b“		0,02
UKUPNO GORNJA STAVNJA (III ZONA)			811,02
UKUPNO GORNJA STAVNJA (SVE ZONE)			1103,80

Tabela 10. Prikaz ukupnih površina vodozaštitne zone na ŠGP „Gornjebosansko“, GJ„Gornja Stavnja“ vodozahvat Mala Rijeka

Rb.	Gospodarska jedinica	Zona	Površina
1.	Gornja Stavnja	I	0,307
2.	Gornja Stavnja	II	292,47
3.	Gornja Stavnja	III	811,02
UKUPNO (Mala Rijeka)			1103,80

Tabela 11. Prikaz površina II i III vodozaštitne zone na području ŠGP „Gornjebosansko“, vodozahvat Bukovica

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena	
1	Gornja Trstionica Bukovica	92 "a"	4413	I	0,001	Vodozaštitna zona „Bukovica“	
2		92 „b“	7401		0,70		
3		153 „c“			0,50		
GORNJA TRSTIONICA BUKOVICA (I ZONA)					1,201		
4	Gornja Trstionica Bukovica	92 „b“	7401	II	40,41		
5		153 „c“			25,13		
6		154 „a“	1212		6,65		
7		154 „f“	5104		1,37		
8		153 „a“	1124		59,71		
9		153 „b“	1212		21,48		
10		154 „b“			2,51		

11		99 „u“			0,23
12		111/1 „u3“	8000		0,04
13		111/1 „u2“			0,08
14		143 „c“	1212		0,60
15		123 „b“	1226		0,97
16		127 „u“	8000		0,06
17		93 „g“	7101		41,98
18		93 „a“	1124		20,6
19		111/2	1212		31,08
20		143 „a“			5,16
21		93 „d“	3203		1,78
22		143 „b“	1212		1,40
23		143 „d“	7401		2,06
24		145 „b“			23,82
25		146 „b“			16,99
26		152 „a“	1124		58,00
27		110 „d“	7101		5,20
28		104 „b“	1212		6,30
29		104 „a“	1213		65,82
30		134 „d“	7401		1,15
31		103	1213		50,43
32		103	7603		0,30
33		129			0,37
34		123 „a“	1226		22,91
35		128 „u“	8000		0,29
36		141 „b“	1212		33,55
37		136 „b“	1211		23,44
38		136 „c“	7101		1,70
39		113			37,34
40		112			34,84
41		114/2 „a“	1211		7,75
42		114/2 „c“	7101		22,70
43		117 „c“	1226		24,21
44		151 „b“			11,05
45		142 „b“	1212		20,91
46		152 „b“			11,02
47		152 „c“	3206		5,50
48		93 „f“	4501		9,40
49		93 „b“	1407		5,07
50		93 „c“	1226		6,38
51		93 „e“	3231		2,04
52		127 „b“	1226		33,82
53		94 „c“	7101		45,06
54		109 „b“	1212		17,98
55		121 „b“	1226		7,22
56		122 „b“			4,94
57		111/1 „a“			26,43
58		97	7101		13,90
59		110 „c“	1226		11,93
60		111/1 „u1“	8000		0,82
61		128 „a“	1212		38,36
62		95 „b“	7101		33,78
63		95 „a“	1124		24,09

Gornja
Trstionica
Bukovica

II

64		96 „b“	7101		7,34		
65		119 „b“	1213		3,61		
66		115 „b“	1212		6,62		
67		129 „a“			23,90		
68		134 „c“	7401		4,37		
69		134 „a“	1211		22,50		
70		116 „a“	1226		33,22		
71		116 „c“	7501		5,12		
72		105 „b“	1212		3,62		
73		100 „b“			22,62		
74		110 „b“	1211		15,37		
75		140 „b“	1212		20,43		
76		132 „a“	1211		18,73		
77		114/1 „b“	7101		9,83		
78		114/1 „a“	1226		19,91		
79		130 „b“			4,23		
80		101 „b“	1213		27,44		
81		101 „a“	1212		10,70		
82		139 „b“			3,62		
83		135 „b“	1226		15,39		
84		145 „a“	2407		0,13		
85		106	1213		0,30		
86		151 „c“	1226		0,50		
87		94 „b“			1,09		
88		127 „e“	3203		0,03		
89		124	1226		0,20		
UKUPNO GORNJA TRSTIONICA BUKOVICA (II ZONA)					1310,93		
90		Gornja Trstionica Bukovica	143 „c“		1212	III	1,044
91			143 „b“				0,03
92	152 „a“		1124	0,62			
93	110 „d“		7101	1,90			
94	104 „a“		1213	10,20			
95	103		1213	9,23			
96	123 „a“		1226	0,82			
97	136 „c“		7101	3,50			
98	113			6,74			
99	112			0,50			
100	114/2 „a“		1211	3,84			
101	114/2 „c“		7101	12,75			
102	142 „b“		1212	0,72			
103	152 „b“			0,35			
104	111/1 „a“		1226	4,00			
105	97		7101	1,30			
106	110 „c“		1226	3,60			
107	95 „b“		7101	28,02			
108	96 „b“			34,74			
109	134 „a“		1211	1,30			
110	100 „b“		1212	0,10			
111	114/1 „b“		7101	0,93			
112	114/1 „a“		1226	4,24			
113	101 „a“		1212	0,80			
114	111/1 „c“		1212	1,99			
115	127 „d“		1226	1,59			
116	145 „a“		2407	7,28			
117	146 „a“			7,97			
118	100 „c“		3203	1,84			

119		111/1 „b“	1212		5,64
120		151 „a“			38,87
121		102 „a“			56,56
122		108 „a“	1213		33,33
123		106			45,67
124		107 „a“			54,26
125		120			33,55
126		131 „a“	1226		28,03
127		126			84,13
128		131 „b“			2,90
129		127 „c“			0,91
130		117 „a“			27,57
131		141 „a“	1212		56,58
132		136 „a“			34,65
133		144 „b“			14,83
134		144 „c“	3201		4,64
135		144 „a“	1124		66,54
136		151 „c“	1226		20,64
137		127 „a“			39,11
138		94 „a“	1213		28,06
139		94 „b“	1226		22,90
140		109 „a“	1212		7,81
141		121 „a“	1226		39,61
142		122 „a“			31,54
143		107 „b“	1212		7,30
144		128 „b“	1226		51,33
145		147 „b“	2407		24,80
146		147 „c“	3407		4,44
147		115 „a“	1212		38,84
148		129 „b“	1226		6,56
149		134 „b“			7,58
150		116 „b“			18,86
151		100 „a“	1212		16,09
152		140 „a“			47,74
153		138			44,18
154		132 „b“	1226		55,07
155		132 „c“	7601		0,81
156		108 „b“	1213		36,98
157		101 „c“			37,24
158		139 „a“	1212		31,83
159		135 „a“	1226		30,46
160	Gornja	135 „c“	7101		6,35
161	Trstionica	147 „a“	1212	III	49,58
162	Bukovica	102 „b“	6201		1,78
163		151 „d“	1212		0,35
164		150 „c“	1226		2,91
165		114/2 „b“			0,14
166		125 „b“	7601		0,61
167		147 „u“	8000		1,35
168		137 „b“	1226		1,42
169		125 „a“			31,34
170		127 „e2	3203		1,05
171		124	1226		52,12
172		137 „a“	1212		69,16
173		149 „b“	1226		14,70
174		149 „a“	1212		53,92

175		148 „b“	1226		30,03
176		148 „a“	1124		39,68
177		117 „b“	1213		16,98
178		133	1226		89,11
179		142 „a“	1212		28,18
180		150 „a“	1212		29,31
181		150 „b“			26,53
182		98	4120		11,57
183		99			0,41
184		119 „a“	1213		53,85
185		118			59,72
186		105 „a“			52,89
187		110 „a“	1212		22,81
188		130 „a“	1226		78,76
189		96 „a“	1212		18,50
UKUPNO GORNJA TRSTIONICA BUKOVICA (III ZONA)					2235,5
190	Gornja Stavnja	17	1213	III	0,91
191		21	1226		0,49
192		23 „a“			0,04
193		24/1 „a“			0,48
194		14 „a“	1212		0,001
195		15 „a“			0,224
196		15 „b“	1226		0,106
197		18			1,03
198		22			0,11
UKUPNO GORNJA STVANJA (III ZONA)					3,391
199	Gornja Trstionica Goruša	61 „b“	2103	III	0,112
200		60 „b“			0,107
201		60 „a“	1103		0,032
202		60 „c“	1213		0,153
203		61 „a“			0,175
UKUPNO GORNJA TRSTIONICA GORUŠA (III ZONA)					0,579
UKUPNO GORNJA TRSTIONICA BUKOVICA					3547,63
UKUPNO GORNJA STAVNJA					3,391
UKUPNO GORNJA TRSTIONICA GORUŠA					0,579
UKUPNO VZZ (SVE)					3551,60

Tabela 12. Prikaz ukupnih površina vodozaštitne zone na ŠGP „Gornjebosansko“, vodozahvat Bukovica

Rb.	Gospodarska jedinica	Zona	Površina
1.	Gornja Trstionica Bukovica	I	1,201
2.	Gornja Trstionica Bukovica	II	1310,93
3.	Gornja Trstionica Bukovica	III	2235,50
4.	Gornja Stavnja	III	3,391
5.	Gornja Trstionica Goruša	III	0,579
UKUPNO (VZZ Bukovica)			3551,60

Tabela 13. Prikaz površina vodozaštitne zone na području ŠGP „Gornjebosansko“, vodozahvat Radakovica

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena
1	Gornja Trstionica Bukovica	96 "a"	9212	I	0,0024	Vodozaštitna zona „Radakovica“
UKUPNO GORNJA STAVNJA (I ZONA)					0,0024	
2	Gornja Trstionica Bukovica	96 "a"	9212	II	6,01	
3		96 "c"	9124		16,71	

4		96 "d"	9701		0,70
5		98 "c"	9636		0,82
UKUPNO GORNJA STAVNJA (II ZONA)					24,24
6	Gornja Trstionica Bukovica	98 „a“	9212	III	3,76
7		98 „b“	9636		1,63
8		98 „c“	9636		0,02
UKUPNO GORNJA STAVNJA (III ZONA)					5,41
9	Gornja Trstionica Bukovica	96 „a“	9212	IV	9,68
10		96 „c“	9124		0,11
11		98 „a“	9212		3,35
12		98 „b“	9636		1,83
UKUPNO GORNJA STAVNJA (IV ZONA)					14,97
UKUPNO GORNJA TRSTIONICA BUKOVICA (SVE ZONE)					44,62

Tabela 14. Prikaz površina vodozaštitne zone na području ŠGP “Gornjebosansko”, vodozahvat Crna Vrela

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena
1	Donja Trstionica Goruša	67 "b"	4409	I	0,22	Vodozaštitna zona „Crna Vrela“
UKUPNO DONJA TRSTIONICA GORUŠA (I ZONA)					0,22	
2	Donja Trstionica Goruša	62 "0"	1103	II	13,34	
3		64 "a"	2103		2,54	
4		64 „b“	2103		23,13	
5		65 „a“	2103		3,34	
6		65 „d“	4409		6,19	
7		66 „b“	4220		6,84	
8		67 „a“	1103		6	
9		67 „b“	4409		4,81	
10		68 „a“	1103		1,42	
11		68 „b“	3103		1,88	
12		68 „c“	4409		2,99	
13		68 „d“	7606		1,41	
14		69 „b“	1407		0,15	
15		75 „a“	1103		0,03	
16		76 „a“	1103		2,1	
UKUPNO DONJA TRSTIONICA GORUŠA (II ZONA)					76,17	
17	Donja Trstionica Goruša	62 „0“	1103	III	24,54	
18		63 „a“	5104		5,7	
19		64 „a“	2103		17,65	
20		64 „b“	2103		10,25	
21		65 „a“	2103		20,76	
22		65 „b“	3203		4,65	
23		65 „c“	4220		4,56	
24		65 „d“	4409		16,61	
25		65 „e“	6101		3,25	
26		66 „b“	4220		19,77	
27		66 „c“	4220		2,58	
28		67 „b“	4409		4,62	
UKUPNO DONJA TRSTIONICA GORUŠA (III ZONA)					134,94	
29	Donja Trstionica Goruša	63 „a“	5104	IV	8,09	
30		63 „c“	6101		0,49	
31		66 „a“	3203		13,87	
32		66 „b“	4220		8,21	
33		67 „b“	4409		9,1	
34		71 „e“	3407		1,92	
UKUPNO DONJA TRSTIONICA GORUŠA (IV ZONA)					41,68	

UKUPNO DONJA TRSTIONICA GORUŠA (SVE ZONE)	253,01
--	---------------

Tabela 15. Prikaz površina vodozaštitne zone na području ŠGP "Gornjebosansko", vodozahvat Dadijevac

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena
1	Donja Stavnja	55 "b"	1212	I	0,05	Vodozaštitna zona „Dadijevac“
UKUPNO DONJA STAVNJA (I ZONA)					0,05	
2	Donja Stavnja	55 "b"	1212	II	15,70	
UKUPNO DONJA STAVNJA (II ZONA)					15,70	
3	Donja Stavnja	55 „a“	1124	III	16,50	
4		55 „b“	1212		11,90	
5		56 „a“	1124		49,20	
UKUPNO DONJA STAVNJA (III ZONA)					77,60	
UKUPNO DONJA STAVNJA (SVE ZONE)					93,35	

Tabela 16. Prikaz površina izvorišta vode „Vrutak i Čoline njive“ području ŠGP "Gornjebosansko", Visoko

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Vodozaštitna zona	Površina ha	Napomena			
1	Donja Lepenica	14 „a“	3407	Ib	2,17	Izvorište vode „Vrutak i Čoline njive“			
2		14 „b“	4409		7,26				
3		54 „a“	3407		1,85				
4		54 „c“	4409		11,89				
5		55 „b“			29,06				
UKUPNO DONJA LEPENICA (I ZONA)					52,23				
6	Donja Lepenica	14 „c“	4409	II	8,13				
7		23 „a“	3103		8,19				
8		23 „b“	4108		7,60				
9		24 „d“	4409		20,04				
10		35 „d“	3103		13,99				
11		35 „e“	4113		43,90				
12		35 „h“			4,67				
13		36 „a“	4409		3,01				
14		36 „b“			0,35				
15		36 „u“	8000		0,46				
16		52 „c“	3407		2,19				
17		52 „d“	4108		18,29				
18		52 „f“	4409		27,30				
19		52 „i“	7401		12,22				
20		53 „c“	4113		43,34				
21		53 „e“	4409		19,01				
22		54 „b“			57,15				
23		54 „d“	4501		61,66				
24		55 „a“	4409		43,66				
25		57 „a“	4108		4,55				
26		57 „c“	4501		11,65				
UKUPNO DONJA LEPENICA (II ZONA)					411,36				
UKUPNO DONJA STAVNJA (SVE ZONE)					463,59				

Tabela 17. Prikaz površina izvorišta vode području ŠGP "Gornjebosansko", Visoko

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Površina ha	Napomena
1	Donja Lepenica	74 „a“	3103	6,87	„Izvorište Zimče“
2		74 „c“	4104		
3		75 „a“	3103		
4		75 „c“	4104		
UKUPNO				11,96	
5	Donja Lepenica	72 „b“	3103	0,52	„Izvorište Alibegovića potok“
UKUPNO				0,52	
6	Donja Trstionica Goruša	17 „g“		0,73	„Izvorište Smršnica“
UKUPNO				0,73	
7	Kondžilo	22 „a“	2103	11,54	„Izvorište Moštre“
8		25 „a“	1103		
9		25 „b“	1407		
UKUPNO				11,54	
UKUPNO SVE				24,75	

4.2. Definiranje praga zaštitne vrijednosti

Prag zaštitne vrijednosti određen je prije svega Pravilnikom o načinu utvrđivanju uvjeta za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnadbjevanje stanovništva. Obzirom da se radi u ovom slučaju o prvim i drugim vodozaštitnim zonama za područja koja smo naveli i koja spadaju u šume visoke zaštitne vrijednosti pomenutim Pravilnikom tj. svim odredbama koje su propisane (Službene novine FBiH 70/06) određen je zapravo i prag zaštitne vrijednosti.

4.3. Identifikacija

Novom ŠGO uvaženi su zahtjevi svih vodozaštitnih područja prve zone na šumsko gospodarskom području „Gornjebosansko” te se kod određivanja etata za cijelo područje, povelu računa o posebnom režimu gospodarenja i posebnoj namjeni zbog kojeg vodozaštitna zona i izdvojena. Pored toga u ŠGO je stavljen poseban akcent na njihovu zaštitu. Ukupna površina svih vodozaštitnih zona na području ŠGP „Gornjebosansko” iznosi **9.982,47** ha (površine se preklapaju).

Naime od ranije postoje odluke Općinskih, Republičkih i drugih tijela za zaštitom ovog područja a u novije vrijeme stupile su na snagu odluke Kantonalnih i Federalnih skupština temeljem toga one su ucrtane na potrebnim kartama te ukupnim površinama zona o kojima je riječ (Očevija i Misoča sa Mahmutović rijekom). Isto tako na terenu su postavljene potrebne table i obavijesti o vodozaštitnim zonama. Vodozaštitna zona Očevija (sve zone) se nalazi u okviru zaštićenog područja planine Zvijezda, kao i dijelovi vodozaštitnih zona Misoča i Mala rijeka.

4.4. Mjere gospodarenja

Intenzitet sječa je predviđen ŠGO za svaku pojedinu kategoriju vodozaštitne zone. Naravno, da utvrđeni etati na nivou ŠGP-a te pojedinim kategorijama šuma se ni tada se ne smiju prekoračiti u toku uređajnog perioda. Obzirom da su šume prve i druge vodozaštitne zone svrstane i u šume visoke zaštitne vrijednosti potrebno je pored toga posvetiti pažnju:

- Očuvanju eko sistema šuma visokih zaštitnih vrijednosti.
- Očuvanje i zaštita rijetkih vrsta (flora, fauna i gljive).
- Očuvanje i zaštita svih bioloških vrijednosti visokih šuma.
- Planiranje metodike načina i sprovođenje monitoringa.
- Planiranje naučno istraživačkog rada i obrazovanja.

- Analizu društveno ekonomske situacije u kojoj se nalaze šume visoke zaštitne vrijednosti od strane lokalnog stanovništva.

4.5. Mjere monitoringa

Mjere monitoringa u ovom slučaju su višestruko značajne i neophodne kao sa aspekta vodnih područja kojim pripadaju tako i sa aspekta šuma visoke zaštitne vrijednosti koje su definitivno rekli bi prirodna i trajna preokupacija šumarske struke. Što se tiče mjera monitoringa u šumama visoke zaštitne vrijednosti potrebno je:

- Kod praćenja flore, faune i gljiva, posebnu pažnju treba obratiti na rijetke i ugrožene vrste i njihova staništa.

Tabela 18. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP „Gornjebosansko“ (HCVF 4)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Kritične usluge ekosistema	Kvalitet vode	Na izvoru	Uzimanje uzorka			
	Prisustvo prašine	Uz komunikacije	Vizuelno, prisustvo prašine na vegetaciji			
	Zdravstveno stanje	U zaštićenom području	Vizuelno i postavljanjem klopki			
	Stepen sklopa		Taksativna mjerenja			
	Prisustvo suhih stabala		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nezakonita izgradnja objekata		Vizuelno i fotografisanjem			
	Eksploatacija šljunka		Vizuelno i fotografisanjem			
	Prisustvo otpada		Vizuelno i fotografisanjem			
	Prosipanje ulja i maziva i dr. tečnosti		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

5. Šume visoke zaštitne vrijednosti koje tradicionalno koriste mještani lokalnih zajednica kao izletišta (HCVF 5)

5.1. Definisane šume visoke zaštitne vrijednosti

Odlukom o provođenju prostornog plana općine Visoko za period od 1986.-2015. godine ("Službene novine općine Visoko", broj 4/87) utvrđena su sljedeća zaštićena područja: Park šuma "Grad" Visoko, Park šuma "Beške – Ravno" i Park šuma "Haluge – Malo Čajno". Za navedene park šume nema posebnih ograničenja u pogledu gospodarenja, izuzev Park šume "Beške – Ravno" jer je riječ o vještačkim nasadima bora, javora i jasena, te su stoga dozvoljene sječe sanitarnog karaktera.

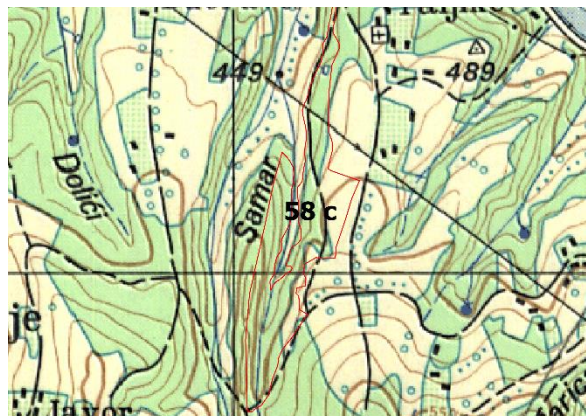
5.2. Definisane praga zaštitne vrijednosti

U ŠVZV je izdvojen odjel 85, odsjek c, GJ „Donja Lepenica“ – ukupne površine 7 ha.

5.3. Identifikacija

Ovaj izdvojeni objekat se tradicionalno koristi kao izletišta. Specifično za izletišta jesu vještački nasadi bora, javora i jasena.

Karta 3. Izdvojeni odsjek c, odjel 58, GJ „Donja Lepenica“

5.4. Mjere gospodarenja

Neophodno je provoditi mjere sanitarne sječe kako bi imali uvijek stabilan ekosistem. Na taj način će se sačuvati zdravstveno stanje šume i prirodni okoliš, a biti će zadovoljen i kriterij visoke zaštitne vrijednosti izletišta koje koriste mještani lokalnih zajednica.

5.5. Mjere monitoringa

- poštivanje svih zakonskih odredbi
- stalno praćenje zdravstvenog stanja sastojina
- saradnja sa lokalnim zajednicama općine Zenica, u cilju poboljšanja šuma visoke zaštitne vrijednosti
- sprečavanje odlaganja smeća svih vrsta
- loženje vatre je dozvoljeno samo na predviđenim mjestima
- zabrana upotrebe hemijskih sredstava.

Tabela 19. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP "Gornjebosansko" (HCVF 5)

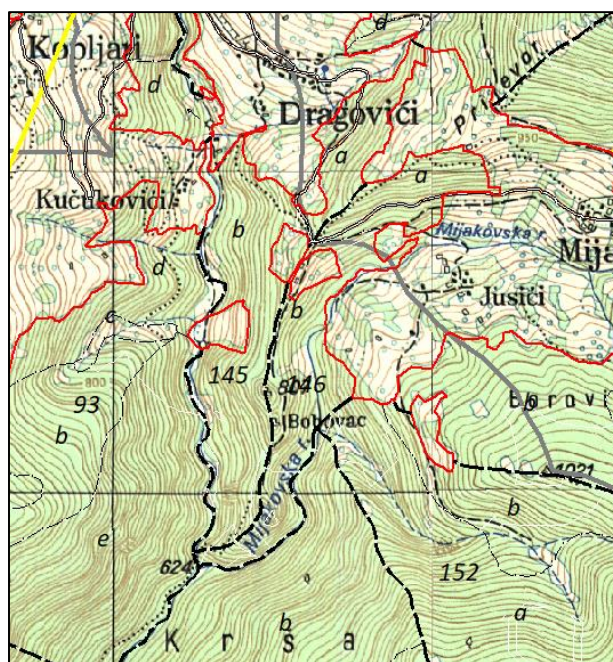
Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrdeno stanje	Napomena
Potrebe lokalne zajednice	Opći izgled	Izletišta	Vizuelno i fotografisanjem			
	Oštećivanje stabala		Vizuelno i fotografisanjem			
	Loženje vatre na nedozvoljenim mjestima		Vizuelno i fotografisanjem			
	Prisustvo otpada		Vizuelno i fotografisanjem			
	Kontrola sječe		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

6. Nacionalni spomenik Bobovac (HCVF 6)

6. 1. Karakteristike odjela 145 i 146 GJ „Gornja Trstionica Bukovica“

Nacionalni spomenik srednjovjekovni grad Bobovac nalazi se u odjelima 145 i 146 GJ „Gornja Trstionica Bukovica“. Odjel 145 GJ „Gornja Trstionica Bukovica“ je strma padina polukružnog oblika. Espozicija je zapadna, inklinacija 30°. Nadmorska visina se kreće od 650-850 m. Radi se o visokoj degradiranoj sastojini jednolične do grupimične strukture, grupimične smjese. Odsjeci „a“ i „b“ koji su izdvojeni u cilju zaštite Nacionalnog spomenika Bobovac zauzima površinu od 30,89 ha. Odjel 146 GJ „Gornja Trstionica Bukovica“ je strma strana ravnomjernog pada. Espozicija je jugoistočna i istočna, inklinacija 30°. Nadmorska visina se kreće od 700-990 m. Radi se o visokoj degradiranoj sastojini jednolične do grupimične strukture, grupimične smjese. Odsjeci „a“ i „b“ koji su izdvojeni u cilju zaštite Nacionalnog spomenika Bobovac zauzima površinu od 24,57 ha. **Ukupna površina koja je izdvojena iznosi 55,46 ha** (karta 3.).

Karta 4. Odjel 145 i 146 GJ „Gornja Trstionica Goruša“, nacionalni spomenik Bobovac

Po geološkoj građi ovo područje sačinjavaju verfenske naslage i crveni pješčari i pjeskovite tinjčaste škrinje, dok se u gornjem dijelu javljaju pločasti krečni lapori i šupljikavi krečnjaci i dolomiti koji se na površini javljaju u raznim oblicima i veličinama.

U zavisnosti od geološke podloge, reljefa, klime i drugih faktora procesom trošenja i raspadanja, formirano je nekoliko tipova zemljišta. Smeđa zemljišta nalaze se u uvalama i blažim padinama, dubljeg profila, bogata sa hranjivim sastojcima. Rendzina se nalazi na strmim padinama i grebenima, plićeg je profila i dosta je siromašna sa hranjivim materijama. Ova dva tipa zemljišta međusobno se izmjenjuju i mješaju. Južni dio prema Sutjesci čine parapodzolasta zemljišta koja su isprana i jako siromašna.

Slika 7. Kraljevski grad Bobovac

Po osnovu klimatske rejonizacije ovo područje se nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime, koju karakterišu oštre zime sa puno sniježnih padavina i kratka topla ljeta. Temperatura je vrlo važan klimatski element od čijih veličina, variranja kao i granica do kojih ona dopiru zavisi uspješan razvoj vegetacije u jednom kraju. Najveća variranja srednje mjesečne temperature bila su u oktobru, zatim u februaru i martu, a najmanja u junu i aprilu. Srednja temperatura godišnjih doba je proljeće 8,8°C, ljeto 18,8°C, jesen 8,5°C, zima 1,5°C, dok je prosječna temperatura u vegetacionom periodu 13,3°C. Što se tiče vazdušnih strujanja preovladavaju sjeverni i sjeverozapadni vjetrovi ali su slabijeg inteziteta i obično su vlažni, dok su južna strujanja rijetka ali su jače snage te dovode do pojave šteta u šumama i šumskim kulturama u obliku vjetroizvala i preloma.

6.2. Identifikacija objekta

6.2.1. Srednjovjekovni bosanski kraljevski grad Bobovac

Bobovac je najznačajniji i najbolje utvrđeni grad srednjovjekovne Bosne podignut na strmoj, stepenastoj stijeni južnih padina planinskog masiva Dragovskih i Mijakovskih poljica iznad ušća Mijakovske rijeke u Bukovicu, jugozapadno od Vareša. Nalazi se nedaleko od sela Mijakovići i Dragovići, u općini Vareš. Gradu se može prići iz dva smjera, i to od Kraljeve Sutjeske ili od Vareša. Sastojao se od gornjeg grada s četvrtastom kulom, čiji ostaci i danas postoje, i donjeg grada, na stepeniku nižem oko 20 metara, poligonalnog oblika oko 40 metara dužine i oko 25 metara širine, od čega se danas raspoznaje dvorište i bunar.

Podigao ga je ban Stjepan II. Kotromanić nešto prije prve polovine 14. stoljeća. Bobovac je bio sjedište hrvatskih vladara u Bosni od razdoblja vladavine bana Stjepana II Kotromanića (prva

polovina 14. stoljeća), preko svih banova i kraljeva i sve do prestanka istočnohrvatske banovine u Bosni turskim osvajanjem (1463. godine.) Prvi put se u pisanim dokumentima spominje 1349. godine. Položaj grada, konfiguracija terena i fortifikacije oko Bobovca su omogućavali efikasnu obranu u slučaju napada. Grad je bio vojno i administrativno sjedište bosanskih kraljeva uz Kraljevu Sutjesku, koja je bila bez fortifikacija te je imala više administrativno-politički značaj. U njemu se čuvala kraljevska kruna Bosne. Tu se nalazila i kraljevska grobna kapela, preuređena za tu svrhu od stare bobovačke crkve, vjerojatno po nalogu kralja Stjepana Ostoje. U njoj su bila sahranjena tri bosanska kralja: Stjepan Ostoja, (1378. - 1418.), Tvrtko II. Kotromanić (1380. - 1443.) i Stjepan Tomaš Kotromanić (Orihovac, 10. jula 1461.). Bobovac je zbog svog geostrateškog, vojnog i političkog značaja bio meta napada osmanske vojske. U bosansko-srpskom ratu 1350. opsjeo ga je srpski car Stefan Dušan, ali ga nije osvojio. Rujna 1407. godine grad je osvojila vojska kralja Žigmunda i jedno vrijeme držala u njemu posadu u težnji da vrati na prijestolje svoga svrgnutog vazala Ostoju. Stjepan Tomašević (1461.-1463.), posljednji kralj hrvatske Bosne, zbog neposredne opasnosti od Osmanlija, seli kraljevski dvor u Jajce. Opsada Bobovca od strane osmanske vojske počela je 19. maja a grad je osvojen tri dana poslije, 21. svibnja 1463. godine. Neki izvori navode da su se za grad vodile teške borbe i da su Osmanlije pod gradom upotrijebili topove koje im je slao Nijemac Jerg (Jörg) iz Nürnberga. Također se govori da je knez Radak, koji je u to vrijeme upravljao gradom predao Bobovac misleći da će za to biti nagrađen, ali su ga Osmanlije nakon predaje dali pogubiti. Brzi pad Bobovca, za koji se vjerovalo da može izdržati i dvogodišnju opsadu je iznenadio kralja Stjepana Tomaševića i onemogućio ga u namjeri da sakupi vojsku i dobije stranu pomoć. Zbog toga su se i posade Visokog i nekih drugih gradova predale bez borbe. Nakon njegovog zauzimanja, Osmanlije su ga razorili ali su zbog njegovog strateškog značaja ponovo sagradili neke objekte potrebne za njihov boravak. Osmanska posada je boravila u Bobovcu sve do 1626. godine kada je grad napušten. Nastavkom osmanskih osvajanja prema sjeverozapadu Europe Bobovac ostaje duboko u pozadini i gubi svoj strateški značaj.

Historijsko područje – Srednjovjekovni bosanski kraljevski grad Bobovac, proglašeno nacionalnim spomenikom Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika (broj Odluke: 01-277/02 od 06.11.2002. godine).

6.3. Mjere gospodarenja

S obzirom da se u odjelu 145 i 146 GJ „Gornja Trstionica Bukovica“ nalazi nacionalni spomenik od iznimne kulturno-historijske vrijednosti, te zbog navedenih hipoteza o postojanju prahistorijskih piramida na ovom lokalitetu, cilj zaštite ovog područja je prvenstveno unaprijeđenje i zaštita tla od erozije, odnosno degradacije, zatim zaštita i unaprijeđenje postojeće flore i faune. U cilju provođenja mjera zaštite potrebno je pridržavati se sljedećih principa kada je u pitanju gospodarenje u ovom odjelu:

- Provoditi sanitarne sječe i prореde manjeg intenziteta u cilju postizanja boljeg zdravstvenog stanja šuma i prirodne obnove u ovome odjelu.
- U pravilu izbjegavati gole sječe na velikim površinama i trajno prekidanje sklopa.
- Prilikom izvođenja bilo kakvih radova isključiti rad i kretanje mehanizovanih sredstava, u pravilu koristiti animal. Također obustaviti izgradnju šumske infrastrukture na ovome području.

- Izričito se zabranjuje odlaganje organskog i neorganskog otpada i tretiranje hemijskim sredstvima, kao i odlaganje drugih štetnih materija.
- Na cijelom području odjela (obzirom da graniči gotovo cijelom površinom sa privatnim posjedom) dodatno obratiti pažnju na mjere protivpožarne zaštite.
- Obratiti pažnju na bespravnu gradnju objekata na šumskom zemljištu.

6.4. Mjere monitoringa

Monitoring zaštićenih područja na ŠGP „Gornjebosansko“ treba da pruži osnovne informacije o eventualnim negativnim ili pozitivnim posljedicama koje su se pojavile kao rezultat određenih mjera provedenih u sastojini ili njenoj blizini. Radi tako postavljenih uslova i očekivani rezultata potrebno je provesti sljedeće aktivnosti u okviru monitoringa zaštićenih objekata:

- Utvrditi trenutno zdravstveno stanje sastojine, očuvanost biljne i životinjske zajednice autotoničnih vrsta koje se javljaju na ovome području, prisustvo štetnih materija, te očuvanost tla od erozije. Redovno pratiti stanje po gore navedenim pokazateljima, a dva puta u toku desetogodišnjeg turnusa potrebno je izvršiti detaljne preglede kvaliteta i zdravstvenog stanja sastojina.
- Ukoliko dođe do eventualnog narušavanja stanja sastojina, potrebno je predložiti mjere za zaustavljanje takvog trenda i razvoj sastojine usmjeriti u suprotnom smjeru.

Tabela 20. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP „Gornjebosansko“ (HCVF 6)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrdeno stanje	Napomena
Kulturološke vrijednosti	Neovlaštena iskopavanja	Nacionalni spomenik	Vizuelno i fotografisanjem			
	Narušenost estetike		Vizuelno i fotografisanjem			
	Pojava požara		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nezakonita izgradnja		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nezakonito odlaganje otpada		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

7. Sjemenska sastojina smrče (*Picea abies*) (HCVF 1)

7.1. Karakteristike odjela 42 GJ „Gornja Stavnja“

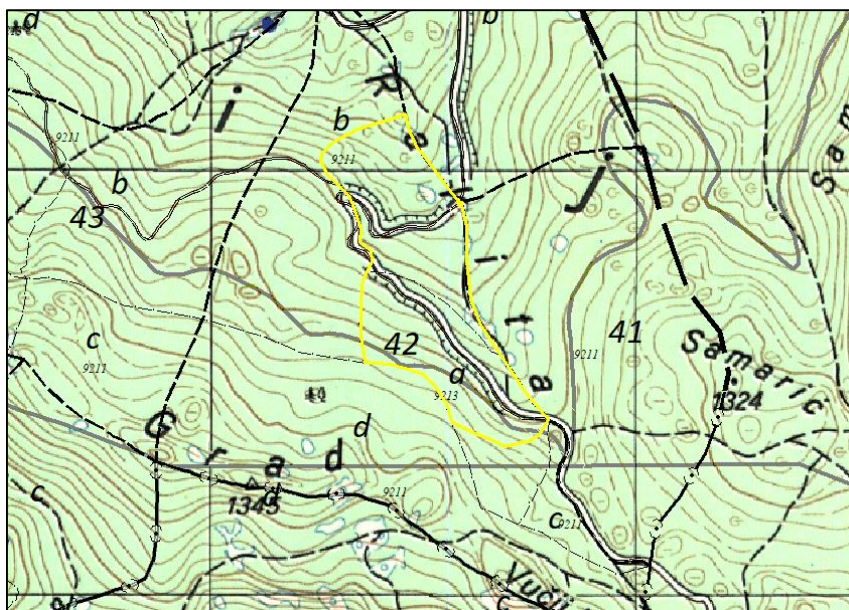
Sjemenska sastojina se nalazi u odjelu 42 odjek „a“ i „b“, **ukupne površine 15,70 ha** (karta 4). Nalazi se na nadmorskoj visini od 1300 m, na lokalitetu Vučiji kamen.

Obuhvata umjereno strme padine sa manjim uvalama i grebenima. Ekspozicija je sjeverna i sjevero-istona, te sjevero-zapadna. Radi se o visokoj prebornoj sastojini grupimične smjese, jedolične strukture. Stabla smrče i jele su prsnog prečnika oko 50 cm. Stabla su duga, prava i čista od grana. Na površini se nalazi podmladak jele i smrče koji je ravnomjerno raspoređen po čitavoj površini (slika 8). Ukupna drvena zaliha po hektaru je od 401,92-434,85 m³, a od toga 0,72 omjera smjese otpada na smrču u odsjeku „a“, odnosno 0,51 u odsjeku „b“. Smrča na datom lokalitetu pripada II bonitetu. Navedni podaci su uzeti iz elaborata ŠGO „Gornjebosansko“, za GJ „Gornja Stavnja“ za uređajni period 2013-2022. godina.

Osnovnu podlogu krečnjak, gabra, te eruptivno kamenje-uglavnom melafir. U zavisnosti od geološke podloge, reljefa, klime i drugih faktora procesom trošenja i raspadanja, formirano je nekoliko tipova zemljišta. Zemljišta su povoljnog vodno-vazdušnog režima, i dobro aerisana, a dubina im ovisi o matičnoj podlozi. Glavna odlika ovih područja je da preovlađuju duboka kiselo-smeđa i ilimerizovana zemljišta. Smeđa zemljišta nalaze se u uvalama i blažim padinama, dubljeg profila, bogata sa hranjivim sastojcima. Rendzina se nalazi na strmim padinama i grebenima, plićeg je profila i dosta je siromašna sa hranjivim materijama. Ova dva tipa zemljišta međusobno se izmjenjuju i mješaju.

Po osnovu klimatske rejonizacije ovo područje se nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime, koju karakterišu oštre zime sa puno sniježnih padavina i kratka topla ljeta. Temperatura je vrlo važan klimatski element od čijih veličina, variranja kao i granica do kojih ona dopiru zavisi uspješan razvoj vegetacije u jednom kraju. Najveća variranja srednje mjesečne temperature bila su u oktobru, zatim u februaru i martu, a najmanja u junu i aprilu. Srednja temperatura godišnjih doba je proljeće 8,8 °C, ljeto 18,8 °C, jesen 8,5 °C, zima 1,5 °C, dok je prosječna temperatura u vegetacionom periodu 13,3°C. Što se tiče vazdušnih strujanja preovladavaju sjeverni i sjeverozapadni vjetrovi ali su slabijeg inteziteta i obično su vlažni, dok su južna strujanja rjeđa ali su jače snage te dovode do pojave šteta u šumama i šumskim kulturama u obliku vjetroizvala i preloma.

Karta 5. Sjemenska sastojina smrčice (*Picea abies*) u odjelu 42 GJ, „Gornja Stavnja“

7. 2. Identifikacija objekta

Sjemenska sastojina je fenotipski nadprosječna šumska sastojina, kojom bi se gospodarilo kako bi zadovoljila kriterije dobivanja kvalitetnog sjemena. Stabla u ovoj sastojini pokazuju dobre morfološke osobine, naročito pravnost i punodrvnost debla, pravilnu granatost svojstvenu vrsti i dobro prirodno čišćenje od grana. Broj rašljivih stabala i stabala sa usukanim deblom je mali u odnosu na ukupan broj stabala, a zdravstveno stanje te drvna zaliha i kvalitet drveta su iznad prosjeka. Ovakve sastojine su značajna baza, odnosno rezerva, genofonda najvrijednijih i

najkvalitetnih šuma u BiH, te ih je pored takve činjenice potrebno zaštititi iz razloga što sjeme koje se proizvede u njima služi za proizvodnju kvalitetnog sadnog materijala za pošumljavanje goleti, ogoljenih površina kao i niskoproduktivnih i degradiranih površina. Kao što se vidi iz navedenih činjenica ovakve sastojine, ne samo da su značajne na lokalnom nivou, već imaju veliki značaj na državnom a čak i na regionalnom nivou.

Prema Zakonu o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja (Službene novine Federacije BiH“, broj: 71/05 od 21.12.2005. godine), član 2, definisan je pojam sjemenskih sastojina i sjemenskih stabala, te naglašena njihova visoka zaštitna vrijednost.

Na osnovu rješenja Federalnog Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (UP-1-08-26/1-126/18 od dana 02.02.2018. godine) izvršeno je priznavanje navedenog sjemenskog objekta na području općine Vareš. Zahvaljujući tome dobivenje pravni okvir za zaštitu ovih objekata. Pored toga sjemenske sastojine i sjemenska stabla mogu se svrstati prema IUCN kategorizaciji u kategoriju VI – zaštićena područja u svrhu održivog gospodarenja prirodnim ekosistemima (The IUCN Red List of Threatened Species). Cijela sjemenska sastojina smrče se nalazi u okviru Zaštićenog područja planine Zvijezde.

Slika 8. Sjemenska sastojina smrče (*Picea abies*) u odjelu 42 Gornja Stavnja

7. 3. Mjere gospodarenja

Ukoliko uzmemo u obzir da se sjemenske sastojine izdvajaju radi proizvodnje sjemena i osiguranja, proizvodnje sadnog materijala najboljeg kvaliteta, onda se sam po sebi nameće zaključak, da sve mjere koje će se provoditi u ovim sastojinama treba da vode ka ostvarenju tog cilja. U izdvojenim sjemenskih sastojina potrebno je provesti sljedeće mjere:

- Prilikom izrade izvedbenih projekata za odjele u kojima se nalaze sjemenske sastojine, posebnu pažnju posvetiti njihovom očuvanju, te napraviti poseban dio projekta koji se tiče samo izvođenja radova u okviru njihovih površina.
- U sjemenskim sastojinama dozvoljeno je provoditi isključivo sanitarnu doznaku, kada je upitanju glavna vrsta drveća, a animalna vuča kao tehnologija prilikom eksploatacije drveta.

7. 4. Mjere monitoringa

Monitoring visoko zaštitnih vrijednosti sjemenskih sastojina na ŠGP „Gornjebosansko“ treba da pruži osnovne informacije o zdravstvenom stanju, kvalitetu stabala, proizvodnji sjemena, eventualnim negativnim ili pozitivnim posljedicama koje su se pojavile kao rezultat određenih mjera provedenih u sastojini ili u neposrednoj njenoj blizini. Radi tako postavljenih uslova i očekivani rezultata potrebno je provesti sljedeće aktivnosti u okviru monitoringa visoko zaštitnih vrijednosti sjemenskih objekata:

- Svake godine u toku desetogodišnjeg turnusa potrebno je izvršiti preglede kvaliteta i zdravstvenog stanja sastojina, pri čemu se utvrđuju sljedeći parametri prikazani u tabeli 10.
- Ukoliko dođe do eventualnog narušavanja stanja sastojina, potrebno je predložiti mjere za zaustavljanje takvog treća i razvoj sastojine usmjeriti u suprotnom smjeru.

Tabela 21. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP „Gornjebosansko“ (HCVF 1)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Diverzitet vrsta	Zdravstveno stanje	Sjemenska sastojina	Vizuelno i postavljanjem klopki			
	Stepen sklopa		Taksativna mjerenja			
	Urod sjemena		Vizuelno i fotografisanjem			
	Sakupljanje sjemena		Vizuelno i fotografisanjem			
	Kontrola sječe		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

8. Šume visoke zaštitne vrijednosti za kontrolu od erozije (HCVF 4)

8.1. Identifikacija objekta

Radi se o nepodesnim i nepristupačnim dijelovima odjeljenja visokih, degradiranih, izdanačkih šuma, te šumskih kultura na ŠGP „Gornjebosansko“, a gdje se ne vrše nikakve gospodarske aktivnosti. Iste površine na terenu su izdvojene. U sljedećoj tabeli dat je spisak izdvojenih šuma važnih za kontrolu erozije na ŠGP „Gornjebosansko-dio“.

Tabela 22. Spisak izdvojenih šuma važnih za kontrolu erozije na ŠGP „Gornjebosansko-dio“,

Gospodarska jedinica	Odjel/odsjek	Gazdinska klasa	Površina (ha)
Donja Lepenica	58 „a“	3407	5,58
	58 „b“	3103	3,65
	58 „c“	4409	10,89
	58 „d“	4409	4,73
	58 „e“	4409	0,13
	58 „f“	4409	0,18
	58 „g“	4409	0,13
	58 „h“	4409	1,31
	58 „i“	7606	1,03
	60 „a“	3103	3,11
	60 „b“	3103	1,39
	60 „c“	3103	1,40
	60 „d“	3103	1,42
	60 „e“	3103	1,54
	60 „f“	3103	2,32
	60 „g“	3103	2,21
	60 „h“	3103	0,89
	60 „i“	3412	6,70
	60 „j“	3407	6,69
	60 „k“	3103	9,14
	60 „l“	3130	1,08
	60 „m“	3130	1,26
	60 „n“	4108	11,42
	60 „o“	4108	0,46
	60 „p“	4108	0,08
	60 „r“	4108	0,12
Σ Donja Lepenica			78,86
Donja Misoča	7 „0“	4409m	21,92
	8 „a“	1103m	2,34
	8 „b“	2103m	7,03
	8 „c“	4413m	7,82
	8 „d“	4413m	17,37
	8 „e“	4413m	6,50
	25 „a“	1212	7,84
	25 „b“	2407	1,42
	25 „c“	2103	1,77
	25 „d“	4114	4,45
	25 „e“	7401	0,32
Σ Donja Misoča			78,78
Donja Trstionica Goruša	65 „a“	2103	24,10
	65 „b“	3203	4,65
	65 „c“	4220	4,56
	65 „d“	4409	22,79
	65 „e“	6101	3,25
Σ Donja Trstionica Goruša			59,35
Gornja Trstionica Bukovica	91 „a“	4219	3,98
	91 „b“	4413	35,76
	92 „a“	4413	21,89
	92 „b“	9704	41,52
	92 „c“	7401	8,18
	95 „a“	9124	77,02
	95 „b“	9701	10,71
	95 „c“	9503	1,28
	96 „a“	9212	38,70
	96 „b“	9124	19,28

	96 „c“	9124	16,82
	96 „d“	9701	0,70
	96 „e“	9701	4,01
	97 „a“	9226	3,06
	97 „b“	9124	0,33
	97 „c“	9701	28,17
	152 „a“	9124	58,58
	152 „b“	9212	16,87
	153 „a“	9212	21,48
	153 „b“	9124	59,71
	153 „c“	9704	25,70
	153 „d“	7401	6,16
Σ Gornja Trstionica Bukovica			532,58
Gornja Misoča	1 „a“	4112	52,32
	1 „b“	7401	8,03
	14 „c“	1226m	16,90
	15 „c“	1213m	7,30
	20 „d“	1213m	16,60
	21 „c“	1213m	23,70
	25 „d“	1213m	22,70
Σ Gornja Misoča			146,85
Gornja Stavnja	1 „a“	1124	20,95
	1 „b“	1226	3,29
	1 „c“	7101	4,49
	5 „a“	1124	28,93
	5 „b“	4104	18,67
	5 „c“	7401	4,73
	6 „a“	4104	25,74
	6 „b“	6101	11,52
	6 „c“	7401	29,58
	8 „a“	1103	43,08
	8 „b“	1226	46,74
	9 „a“	1212	12,22
	9 „b“	1230	51,97
	9 „c“	3407	6,06
	10 „0“	1212	42,56
	14 „b“	1212	1,70
	15 „a“	1212	0,10
	15 „b“	1226	0,10
	42 „d“	9211m	31,40
	43 „c“	9211m	11,10
	43 „d“	9213m	6,60
	45 „a“	9213m	13,70
	50 „d“	1211m	5,50
	51 „c“	1211m	4,00
	53 „e“	1213m	6,70
	100 „b“	9214m	5,50
	100 „c“	9212m	6,70
	101 „a“	9124m	58,80
	101 „b“	9212m	5,70
	101 „c“	9212m	33,00
Σ Gornja Stavnja			541,13
Σ ŠGP „Gornjebosansko-dio“			1.437,55

8.2. Mjere gospodarenja

Cilj zaštite ovog područja je prvenstveno unaprijeđenje i zaštita tla od erozije, odnosno degradacije, zatim zaštita i unaprijeđenje postojeće flore i faune. U cilju provođenja mjera zaštite potrebno je pridržavati se sljedećih principa kada je u pitanju gospodarenje na ovom području:

- Provoditi sanitarne sječe i prореde manjeg intenziteta u cilju postizanja boljeg zdravstvenog stanja šuma i prirodne obnove u ovome odjelu.
- U pravilu izbjegavati gole sječe na velikim površinama i trajno prekidanje sklopa.
- Prilikom izvođenja bilo kakvih radova isključiti rad i kretanje mehanizovanih sredstava, u pravilu koristiti animal. Također obustaviti izgradnju šumske infrastrukture na ovome području.
- Izričito se zabranjuje odlaganje organskog i neorganskog otpada i tretiranje hemijskim sredstvima, kao i odlaganje drugih štetnih materija.
- Na cijelom području odjela (obzirom da graniči gotovo cijelom površinom sa privatnim posjedom) dodatno obratiti pažnju na mjere protivpožarne zaštite.
- Obratiti pažnju na bespravnu gradnju objekata na šumskom zemljištu.

8.3. Mjere monitoringa

Monitoring zaštićenih područja na ŠGP „Gornjebosansko“ treba da pruži osnovne informacije o eventualnim negativnim ili pozitivnim posljedicama koje su se pojavile kao rezultat određenih mjera provedenih u sastojini ili njenoj blizini. Radi tako postavljenih uslova i očekivani rezultata potrebno je provesti sljedeće aktivnosti u okviru monitoringa zaštićenih objekata:

- Utvrditi trenutno zdravstveno stanje sastojine, očuvanost biljne i životinjske zajednice autotoni vrsta koje se javljaju na ovome području, prisustvo štetnih materija, te očuvanost tla od erozije. Redovno pratiti stanje po gore navedenim pokazateljima, a dva puta u toku desetogodišnjeg turnusa potrebno je izvršiti detaljne preglede kvaliteta i zdravstvenog stanja sastojina.
- Ukoliko dođe do eventualnog narušavanja stanja sastojina, potrebno je predložiti mjere za zaustavljanje takvog treća i razvoj sastojine usmjeriti u suprotnom smjeru.

Tabela 23. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP „Gornjebosansko“ (HCVF 4)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrdeno stanje	Napomena
Kritične usluge ekosistema	Opšti izgled	Zaštićeno područje	Vizuelno i fotografisanjem			
	Stanje i promjene na tlu		Vizuelno i fotografisanjem			
	Odumiranje stabala i sušenje		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nedozvoljene sječe		Vizuelno i fotografisanjem			
	Izgradnja objekata, komunikacija		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

9. Kritične usluge ekosistema (šume za zaštitu od erozije) – rudnik Rupice (HCVF 4)

9.1. Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti

Kompanija Eastern Mining d.o.o. (sada Adriatic Metals BiH d.o.o.) je nosilac koncesije za istraživanje i eksploataciju podzemnog rudnika Rupice u Varešu. Rudnik se nalazi u okviru gospodarske jedinice „Gornja Trstionica Bukovica“, a dio koncesije koji pripada ŠGP „Gornjebosansko“ je uvršten u ovaj elaborat jer šume i odjeli oko rudnika služe kao zaštita od erozije i zaštita od spiranja tla.

9.2. Definisanje praga zaštitne vrijednosti

Prag šuma visoke zaštitne vrijednosti je dolje naznačena površina kojoj prijeti spiranje tla ili nastanak erozije. To su površine, odnosno šuma koja okružuje područje rudnika.

9.3. Identifikacija

Izdvojeni su odjeli (odsjeci) gdje je potrebno zaštititi tlo od erozije, obzirom da se radi o području rudnika u kojem se vrše iskopavanja i u gdje potencijalno može doći do odrona, ispiranja tla i erozije. U principu je radi o jednoj vrsti zaštitnog pojasa šuma. U narednoj tabeli je dat prikaz svih odjela koji pripadaju koncesiji rudnika na području ŠGP „Gornjebosansko“.

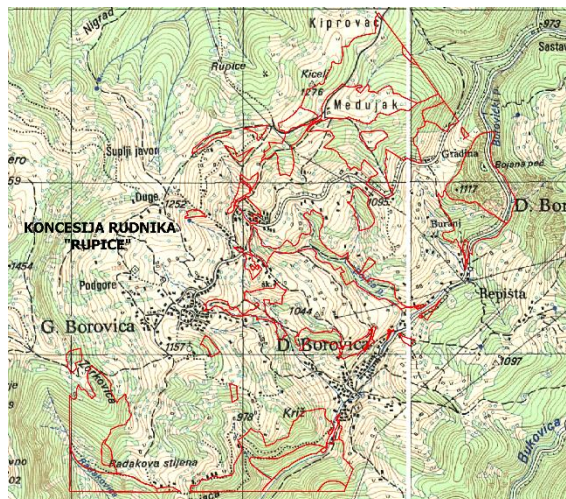
Tabela 24. Prikaz površina koncesije na području ŠGP „Gornjebosansko“, GJ „Gornja Trstionica Bukovica“, rudnik Rupice

Red.br.	Gospodarska jedinica	Odjel/ odsjek	Gazdinska klasa	Površina ha	Napomena
1	Gornja Trstionica Bukovica	94 „b“	9213	0	Koncesija rudnika „Rupice“
2		96 „a“	9212	5,49	
3		96 „c“	9124	12,76	
4		96 „d“	9701	0,7	
5		97 „a“	9226	3,06	
6		97 „b“	9124	0,33	
7		97 „c“	9701	13,01	
8		98 „c“	9636	0,84	
9		99 „a“	9124	0,59	
10		99 „b“		0,36	
11		99 „c“		1,82	
12		99 „d“	9226	9,17	
13	Gornja Trstionica Bukovica	99 „e“	9226	0,63	Koncesija rudnika „Rupice“
14		99 „f“		0,41	
15		99 „g“	9636	0,45	
16		99 „h“		0,4	
17		99 „i“		0,68	
18		99 „j“		1,17	
19		99 „k“		3,8	
20		99 „l“	6203	1,17	
21		99 „u1“	8000	0,19	
22		99 „u3“		0,65	
23		99 „u4“		0,08	
24		99 „u5“		0,05	
25		99 „u6“	9226	0,01	
26		100 „a“		15,79	
27		100 „b“		21,14	
28		100 „c“		6,8	
29		100 „d“		2,11	
30		100 „e“	9502	2,02	
31		100 „g“	9701	10,69	
32		100 „h“	6203	1,16	

33		100 „i“		1,64	
34		110 „c“		0,57	
35		111/1 „a“	9226	8,46	
36		111/1 „b“	9212	0,76	
37		111/1 „u1“	8000	0,32	
UKUPNO				129,28	

Kao što je vidljivo u tabeli, ukupna površina odjela koncesije iznosi 129,28 ha.

Karta 6. Površina odjela za zaštitu od erozije – Koncesija rudnika „Rupice“

9.4. Mjere gospodarenja

U ovim šumama visoke zaštitne vrijednosti potrebno je praćenje zdravstvenog stanja a po potrebi uraditi sanitarnu sječu.

9.5. Mjere monitoringa

Monitoring zaštićenih područja na ŠGP „Gornjebosansko“ treba da pruži osnovne informacije o eventualnim negativnim ili pozitivnim posljedicama koje su se pojavile kao rezultat određenih mjera provedenih u sastojini ili njenoj blizini. Radi tako postavljenih uslova i očekivanih rezultata potrebno je provesti sljedeće aktivnosti u okviru monitoringa zaštićenih objekata:

- stalno praćenje zdravstvenog stanja šuma,
- zabrana nelegalne gradnje,
- zabrana krčenja šume,
- poštovanje pravila i principa gazdovanja za šume sa posebnom namjenom,
- utvrđivanje kritičnih točaka u monitoringu i način djelovanja kada se iste pojave;
- rad sa lokalnom zajednicom u smislu upoznavanja sa važnošću održavanja dobrog zdravstvenog stanja šuma.

Tabela 25. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP "Gornjebosansko" (HCVF 4)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Kritične usluge ekosistema	Opšti izgled	Koncesija rudnika „Rupice“	Vizuelno i fotografisanjem			
	Stanje i promjene na tlu		Vizuelno i fotografisanjem			
	Odumiranje stabala i sušenje		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nedozvoljene sječe		Vizuelno i fotografisanjem			
	Nelegalna izgradnja objekata, komunikacija		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

10. Zaštićeno područje planine Zvijezde

10.1. Definiranje šuma visoke zaštitne vrijednosti

U sklopu šuma kojima gospodari JP ŠPD ZDK nalazi se i Zaštićeno područje planine Zvijezde, čija površina na području kojim gazduje PJ “Šumarija“ Vareš, odnosno na području šumskogospodarskog područja „Gornjebosansko“ iznosi **2348,17** ha. Ukupna površina zaštićenog područja (sa dijelom koji se nalazi na području šumskogospodarskog područja „Olovsko“) iznosi **7090,01** ha.

Zakonom o proglašenju Zaštićenog područja planine Zvijezde utvrđene su kategorije, površina i granice prostornog obuhvata, zone zaštite, vrijednosti, mjere zaštite i dozvoljene aktivnosti, upravljanje, korištenje prirodnih vrijednosti, vlasništvo i otkup, finansiranje, nadzor nad primjenom Zakona, inspekcijski nadzor i kaznene odredbe. U narednim tabelama su liste odjela/odsjeka po zaštitnim zonama, koji se nalaze u okviru gospodarskih jedinica „Gornja Stavnja“ i „Gornja Misoča“, a koji pripadaju zaštićenom području.

Tabela 26. Spisak odjela/odsjeka u zoni stroge zaštite (Zona A) zaštićenog područja planine Zvijezde

Rb	ZONA	GJ_NAZIV	OO	Pov_ha
1	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	19	3,35
2	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	23a	0,56
3	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	23b	0,02
4	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	23c	44,78
5	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	23d	2,73
6	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	24a	0,71
7	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	24b	22,70
8	zona stroge zaštite	Gornja Misoča	24c	0,11
9	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	39a	29,76
10	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	39b	0,01
11	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	40a	14,32
12	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	40b	39,44
13	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	41a	17,68

14	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	41b	15,34
15	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	42a	17,65
16	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	42b	19,75
17	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	42c	17,70
18	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	42d	2,80
19	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	43a	11,10
20	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	43b	24,63
21	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	43c	23,16
22	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	44a	14,84
23	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	44b	28,20
24	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	44c	7,72
25	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	44d	18,49
26	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	45a	0,57
27	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	45b	0,21
28	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	46a	30,13
29	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	46b	8,09
30	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	46c	12,36
31	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	46d	0,00
32	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	47a	0,02
33	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	47b	10,61
34	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	96d	0,17
35	zona stroge zaštite	Gornja Stavnja	97c	0,12
UKUPNO				439,84

Tabela 27. Spisak odjela/odsjeka u zoni aktivne zaštite (Zona B) zaštićenog područja planine Zvijezde

Rb	ZONA	GJ_NAZIV	OO	Pov_ha
1	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	31	0,61
2	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	32	0,25
3	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	34	31,66
4	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	35	42,50
5	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	36	45,50
6	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	37	57,99
7	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	48	47,70
8	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	47a	28,82
9	zona aktivne zaštite	Gornja Stavnja	47b	0,00
UKUPNO				255,02

Tabela 28. Spisak odjela/odsjeka u zoni korištenja (Zona C) zaštićenog područja planine Zvijezde

Rb	ZONA	GJ_NAZIV	OO	Pov_ha
1	zona korištenja	Gornja Stavnja	28	0,04
2	zona korištenja	Gornja Stavnja	24/1a	0,28
3	zona korištenja	Gornja Stavnja	24/2a	0,17
4	zona korištenja	Gornja Stavnja	24/2b	0,26
5	zona korištenja	Gornja Stavnja	24/2c	2,86

6	zona korištenja	Gornja Stavnja	24/2e	0,07
7	zona korištenja	Gornja Stavnja	25a	27,81
8	zona korištenja	Gornja Stavnja	25b	6,07
9	zona korištenja	Gornja Stavnja	25c	2,68
10	zona korištenja	Gornja Stavnja	25d	0,27
11	zona korištenja	Gornja Stavnja	25f	0,13
12	zona korištenja	Gornja Stavnja	26a	0,04
13	zona korištenja	Gornja Stavnja	26b	5,38
14	zona korištenja	Gornja Stavnja	26d	0,51
15	zona korištenja	Gornja Stavnja	27a	44,73
16	zona korištenja	Gornja Stavnja	27c	0,74
17	zona korištenja	Gornja Stavnja	27f	0,17
18	zona korištenja	Gornja Stavnja	29a	0,16
UKUPNO				92,38

Tabela 29. Spisak odjela/odsjeka u prijelaznoj zoni (Zona D) zaštićenog područja planine Zvijezde

Rb	ZONA	GJ_NAZIV	OO	Pov_ha
1	prijelazna zona	Gornja Misoča	19	70,12
2	prijelazna zona	Gornja Stavnja	28	32,63
3	prijelazna zona	Gornja Stavnja	31	55,59
4	prijelazna zona	Gornja Stavnja	32	35,80
5	prijelazna zona	Gornja Stavnja	33	40,66
6	prijelazna zona	Gornja Stavnja	34	36,44
7	prijelazna zona	Gornja Stavnja	35	4,97
8	prijelazna zona	Gornja Stavnja	36	12,81
9	prijelazna zona	Gornja Stavnja	37	25,50
10	prijelazna zona	Gornja Stavnja	38	17,27
11	prijelazna zona	Gornja Stavnja	48	7,13
12	prijelazna zona	Gornja Misoča	13a	32,85
13	prijelazna zona	Gornja Misoča	13b	2,15
14	prijelazna zona	Gornja Misoča	18a	40,89
15	prijelazna zona	Gornja Misoča	18b	3,21
16	prijelazna zona	Gornja Misoča	18c	2,97
17	prijelazna zona	Gornja Misoča	18d	0,47
18	prijelazna zona	Gornja Misoča	20a	20,19
19	prijelazna zona	Gornja Misoča	20b	28,07
20	prijelazna zona	Gornja Misoča	20c	10,42
21	prijelazna zona	Gornja Misoča	21a	19,03
22	prijelazna zona	Gornja Misoča	21b	28,07
23	prijelazna zona	Gornja Misoča	21d	1,84
24	prijelazna zona	Gornja Misoča	22a	48,39
25	prijelazna zona	Gornja Misoča	22b	7,55
26	prijelazna zona	Gornja Misoča	22c	3,02
27	prijelazna zona	Gornja Misoča	22č	0,66

28	prijelazna zona	Gornja Misoča	22d	11,79
29	prijelazna zona	Gornja Misoča	22e	4,30
30	prijelazna zona	Gornja Misoča	23a	17,01
31	prijelazna zona	Gornja Misoča	23b	4,74
32	prijelazna zona	Gornja Misoča	23c	2,69
33	prijelazna zona	Gornja Misoča	24a	41,57
34	prijelazna zona	Gornja Misoča	24b	0,62
35	prijelazna zona	Gornja Misoča	24c	12,16
36	prijelazna zona	Gornja Misoča	24d	12,53
37	prijelazna zona	Gornja Misoča	25a	58,02
38	prijelazna zona	Gornja Misoča	25b	20,30
39	prijelazna zona	Gornja Misoča	25c	0,05
40	prijelazna zona	Gornja Misoča	25d	0,89
41	prijelazna zona	Gornja Misoča	25e	1,82
42	prijelazna zona	Gornja Stavnja	26a	24,53
43	prijelazna zona	Gornja Stavnja	26b	0,16
44	prijelazna zona	Gornja Stavnja	26c	0,02
45	prijelazna zona	Gornja Stavnja	26d	0,77
46	prijelazna zona	Gornja Stavnja	27a	21,55
47	prijelazna zona	Gornja Stavnja	27b	3,80
48	prijelazna zona	Gornja Stavnja	27c	2,21
49	prijelazna zona	Gornja Stavnja	27d	1,22
50	prijelazna zona	Gornja Stavnja	27e	0,94
51	prijelazna zona	Gornja Stavnja	27g	0,28
52	prijelazna zona	Gornja Stavnja	29a	52,63
53	prijelazna zona	Gornja Stavnja	29b	11,29
54	prijelazna zona	Gornja Stavnja	30a	39,76
55	prijelazna zona	Gornja Stavnja	30b	17,07
56	prijelazna zona	Gornja Stavnja	39a	0,01
57	prijelazna zona	Gornja Stavnja	39b	19,48
58	prijelazna zona	Gornja Stavnja	41a	4,88
59	prijelazna zona	Gornja Stavnja	42c	12,69
60	prijelazna zona	Gornja Stavnja	42d	3,84
61	prijelazna zona	Gornja Stavnja	43c	0,93
62	prijelazna zona	Gornja Stavnja	45a	13,11
63	prijelazna zona	Gornja Stavnja	45b	16,09
64	prijelazna zona	Gornja Stavnja	46a	1,31
65	prijelazna zona	Gornja Stavnja	46b	1,97
66	prijelazna zona	Gornja Stavnja	46c	0,22
67	prijelazna zona	Gornja Stavnja	46d	5,80
68	prijelazna zona	Gornja Stavnja	47a	26,05
69	prijelazna zona	Gornja Stavnja	47b	0,01
70	prijelazna zona	Gornja Stavnja	49a	20,38
71	prijelazna zona	Gornja Stavnja	49b	2,29

72	prijelazna zona	Gornja Stavnja	50a	8,91
73	prijelazna zona	Gornja Stavnja	50b	14,38
74	prijelazna zona	Gornja Stavnja	50c	38,85
75	prijelazna zona	Gornja Stavnja	50d	5,38
76	prijelazna zona	Gornja Stavnja	51a	10,92
77	prijelazna zona	Gornja Stavnja	51b	23,67
78	prijelazna zona	Gornja Stavnja	51c	3,97
79	prijelazna zona	Gornja Stavnja	52a	53,01
80	prijelazna zona	Gornja Stavnja	52b	10,52
81	prijelazna zona	Gornja Stavnja	53a	20,79
82	prijelazna zona	Gornja Stavnja	53b	10,69
83	prijelazna zona	Gornja Stavnja	53c	21,13
84	prijelazna zona	Gornja Stavnja	53d	3,16
85	prijelazna zona	Gornja Stavnja	53e	12,67
86	prijelazna zona	Gornja Stavnja	54a	6,43
87	prijelazna zona	Gornja Stavnja	54b	24,23
88	prijelazna zona	Gornja Stavnja	54c	19,67
89	prijelazna zona	Gornja Stavnja	55a	37,06
90	prijelazna zona	Gornja Stavnja	55b	9,96
91	prijelazna zona	Gornja Stavnja	56a	22,57
92	prijelazna zona	Gornja Stavnja	56b	48,15
93	prijelazna zona	Gornja Stavnja	57a	0,95
94	prijelazna zona	Gornja Stavnja	57b	12,78
95	prijelazna zona	Gornja Stavnja	57č	1,39
96	prijelazna zona	Gornja Stavnja	58b	4,24
97	prijelazna zona	Gornja Stavnja	58c	0,10
98	prijelazna zona	Gornja Stavnja	60a	25,01
99	prijelazna zona	Gornja Stavnja	61b	10,65
100	prijelazna zona	Gornja Stavnja	61c	1,33
101	prijelazna zona	Gornja Stavnja	61d	0,46
102	prijelazna zona	Gornja Stavnja	89a	2,95
103	prijelazna zona	Gornja Stavnja	94a	3,35
104	prijelazna zona	Gornja Stavnja	94b	5,08
105	prijelazna zona	Gornja Stavnja	95b	4,10
UKUPNO				1560,92

10.2. Definisanje praga zaštitne vrijednosti

Ukupna površina šuma ŠGP „Gornjebosansko“ koja je ušla u sastav Zaštićenog područja planine Zvijezda iznosi **2348,17** ha, što prema tome samo po sebi predstavlja i prag zaštitne vrijednosti za šume izdvojene na ovom području. U skladu sa stepenom zaštite, u okviru Zaštićenog područja, utvrđuju se četiri osnovna tipa zaštićenih zona:

- prva zaštićena zona (zona stroge zaštite, zona A),
- druga zaštićena zona (zona aktivne zaštite, zona B),
- treća zaštićena zona (zona korištenja, zona C),

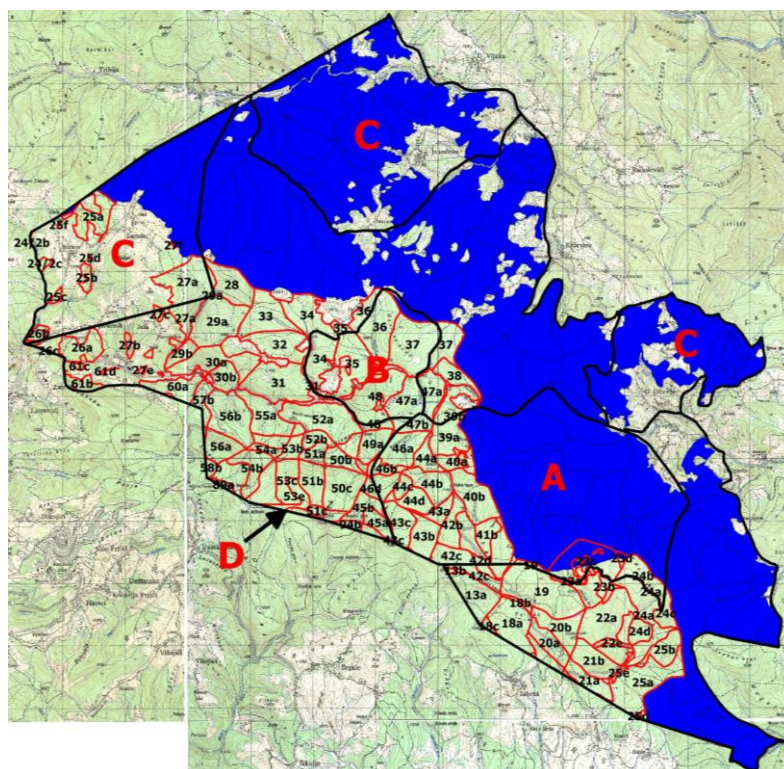
- četvrta zaštićena zona (prijelazna zona, zona D).

U zoni A (stroga zaštita) je zabranjena sječa osim sanitarne i najnužnijih uzgojnih sječa, bez upotrebe šumskih traktora i mehanizacije, dok je u ostalim zonama (zone B, C i D) dozvoljena sječa u skladu sa šumskogospodarskom osnovom.

10.3. Identifikacija

Skupština Zeničko - dobojskog kantona donijela je Zakon o proglašenju Zaštićenog područja planine Zvijezda na sjednici održanoj 25.02.2025. godine, a koji je izašao u Službenim novinama Zeničko - dobojskog Kantona broj 4 od 24.03.2025. godine. Prema ovom zakonu jasno su definisane granice kategorije, površina, granice prostornog obuhvata, zone zaštite, kao i sve druge pojedinosti koje se tiču administrativno pravnih pitanja ali i pitanja gospodarenja. Zaštićeno područje planine Zvijezde spada u kategoriju VI: Zaštićeno područje sa održivim korištenjem prirodnih resursa koje je utvrđeno Zakonom o zaštiti prirode („Službene novine Federacije BiH”, broj: 66/13). Zaštićeno područje je namijenjeno za očuvanje ekosistema i staništa zajedno sa pridruženim kulturnim vrijednostima i sistemom tradicionalnog upravljanja prirodnim resursima.

Karta 7. Zaštićeno područje planine Zvijezda (sa označenim zonama) – dio na ŠGP „Gornjebosansko“

10.4. Mjere gospodarenja

Izdvajanjem Zaštićenog područja planine Zvijezde i stavljanjem pod zaštitu definisan je i način na koji će se gospodariti prirodnim resursima kojima raspolaže ovo područje. Zakonom su definisane četiri zone, pri čemu je zona A – zona stroga zaštite i u njoj je zabranjena sječa osim sanitarne i najnužnijih uzgojnih sječa, bez upotrebe šumskih traktora i mehanizacije.

Kada su u pitanju ostale zone definisane Zakonom (B,C i D), u njima je dozvoljeno gospodarenje u skladu sa šumskogospodarskom osnovom. Upravljanje Zaštićenim područjem provodi se na osnovu plana upravljanja, kojeg donosi Vlada Zeničko - dobojskog kantona na prijedlog Ministarstva za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline Zeničko–dobojskog kantona. Upravitelj Zaštićenog područja, dakle JP ŠPD ZDK d.o.o. Zavidovići, dužan je u skladu sa Zakonom izraditi godišnji Plan upravljanja u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu Zakona, te ga dostaviti Ministarstvu za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline Zeničko–dobojskog kantona.

10.5. Mjere monitoringa

Pored mjera gospodarenja koje su predviđene Zakonom o proglašenju Zaštićenog područja planine Zvijezde za koje će se izraditi poseban plan, izraditi će se i plan monitoringa koji će uključiti sve pokazatelje i indikatore na osnovu kojih će se moći prosuditi da li su mjere koje se provode odgovarajuće i da li je potrebno vršiti njihove izmjene i prilagođavanje.

Tabela 30. Izvještaj monitoringa ŠVZV za ŠGP "Gornjebosansko" (HCVF 1)

Izabrana visoko zaštitna vrijednost	Parametri koji se nadziru	Mjesto nadziranja parametara	Način nadziranja parametara	Datum	Utvrđeno stanje	Napomena
Zaštićeno područje	Nezakonita izgradnja objekata	Zaštićeno područje planine Zvijezda	Vizuelno			
	Eksploatacija šljunka		Vizuelno			
	Prisustvo otpada		Vizuelno			
	Zdravstveno stanje		Vizuelno			
	Stepen sklopa		Taksativna mjerenja			
	Prisustvo zagađenja		Vizuelno i fotografisanjem			
	Kontrola sječe		Vizuelno i fotografisanjem			
	Ostalo					

Tabela 31. Zbirna tabela izdvojenih ŠVZV na ŠGP „Gornjebosansko“

ŠVZV	Odjel/lokalitet	Površina (ha)	Stvarna površina (ha)
Kulturološke vrijednosti	Nacionalni spomenik Visoki	41,10	41,10
Diverzitet vrsta	Stanište vodnjaka „Tritona“	21,70	21,70
Prirodni rezervat	Tresetište „Dilda“	10	0
Kritične usluge ekosistema	Šume važne za opskrbu vodom	9.982,47	8.948,80
Potrebe lokalne zajednice	Izletišta	7,00	7,00
Kulturološke vrijednosti	Nacionalni spomenik Bobovac	55,46	55,46
Diverzitet vrste	Sjemenske sastojine	15,70	0
Kritične usluge ekosistema	Šume važne za kontrolu erozije	1437,55	1405,87
Kritične usluge ekosistema	Rudnik Rupice	129,28	129,28
Diverzitet vrsta	Zaštićeno područje planine Zvijezda	2348,17	2348,17
Ukupno		14.048,43	12.957,38

Površina ŠGP „Gornjebosansko“ iznosi **29.485,18 ha**, a površina izdvojenih ŠVZV iznosi **12.957,38 ha (43,95,52 %)**.

Literatura

1. Avdibegović, M., Vojniković, S., Bogunić, F., Kunovac, S., Hajrudinović, A., Dautbašić, M., Brajić, A., Balić, B., Delić, S., Mutabdžija, S., Marić, B., Bećirović, Dž. (2012) : Razvoj regulatornih instrumenata šumarske politike, izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF) na području Š.P.P „Igmansko“, Šumarski fakultet u Sarajevu.
2. Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, 2007: Šume visoke zaštitne vrijednosti u BiH, Vodič, FMVPŠ Sarajevo.
3. Čas, M. (2010): Disturbances and predation on capercaillie at leks in Alps and Dinaric mountains, Šumarski list br. 9 – 10, CXXXIV, izvorni znanstveni članak. Str. 487 – 495.
4. IUCN Red List of Threatned Species, version 2012.2, dostupno na: <http://www.iucnredlist.org/>, datum pristupanja 7.5.2013.
5. Ivan, M. (2009): Upravljanje zaštićenim područjima, Planiranje razvoj i održivost, Sveučilište u Zagrebu.
6. Konvencija Ujedinjenih Nacija o Biološkoj Raznolikosti, Službeni glasnik BiH, Broj: 8/08.
7. Storch, I. (2000): Grouse: Status Survey and Conservation Action Plan 200-2004. WPA/BirdLife/SSC Grouse Specialist Group. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK and the World Pheasant Association, Reading, UK.
8. Zakon o šumama, Službene novine Federacije BiH, Broj 20/02.
9. Zakon o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja, Službene novine Broj 71/05.
10. Šumskogospodarska osnova za ŠGP „Gornjebosansko“, period važnosti 01.01.2023. – 31.12.2032. godine;
11. <http://www.piramidasunca.ba/bs/projekat/program-istrazivanja.html>
12. <http://www.historija.ba/d/851-prvo-spominjanje-kraljevskog-grada-visoki/>
13. http://bs.wikipedia.org/wiki/Stari_grad_Visoki
14. <http://hr.wikipedia.org/wiki/Vodenjaci>
15. http://zavicajnimuzej.com/index.php?option=com_content&task=section&id=20&Itemid=4